

Møte for lukkede dører, Stortinget 21. januar 1935

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 21. januar 1935 kl. 13.45.¹

President: Nygaardsvold.

(Stats- og utenriksminister Joh. Ludw. Mowinckels supplerende redegjørelse for de utenrikske forhold - med etterfølgende debatt.)

Statsminister Joh. Ludw. Mowinckel: Utenriksministerens sedvanlige redegjørelse for de utenrikspolitiske og handelspolitiske forhold kan i år betraktelig innskrenkes, fordi jeg i den utvidede utenrikskomité den 6 desember ifjor avgav en temmelig utførlig redegjørelse over de her nevnte forhold. Denne redegjørelse er trykt som dokument A og er omdelt til representantene, slik at representantene gjennom den kan få den nødvendige oversikt over den utenrikspolitiske stilling. Det som jeg derfor kan nøie meg med idag, er å gi endel supplerende opplysninger om stillingen, slik som den har utviklet seg siden den dag i begynnelsen av desember da jeg avgav denne redegjørelse.

Den internasjonale politiske situasjon.

Jeg følger da den samme orden som dokument A og begynner med den internasjonale politiske situasjon, som siden mitt foredrag blev holdt, må sies å være lysnet ganske betraktelig.

Etter kongemordet i Marseille var stillingen i Europa en tid temmelig spent, men det lyktes Folkeforbundets råd å finne en ordning av den akutte konflikt som var opstått mellom Jugoslavia og Ungarn, således at forholdet idag synes å være nogenlunde tilfredsstillende mellom de 2 land. Der er ikke tvil om at ved dette skritt, utført så aktivt og med så megen bevissthet, styrket Folkeforbundet i høi grad sin internasjonale prestige, og mange av de mennesker som i den siste tid hadde begynt å nærme tvil om Folkeforbundets evne - for ikke å tale om vilje - til effektivt å skride inn hvor det gjaldt den internasjonale spenning, måtte med glede innrømme at Folkeforbundets posisjon var sterkere enn de nu en tid hadde trodd.

Også den tilnærmelse som i den siste tid har funnet sted mellom Italia og Frankrike, er i høi grad uttrykk for Folkeforbundets evne til å bidra til avspenning, hvor det gjelder forholdene mellom de europæiske nasjoner, og de overenskomster som har funnet sin avslutning i Rom mellom disse 2 mektige riker, har i høi grad bidratt til å øke håpet om at freden i Europa kan bevares. Men i ganske særlig grad har vel kanskje avstemningen i Saar bidratt hertil. Der hvilte jo en viss uhygge over denne folkeavstemning. Man fryktet for at den kanskje kunde gi anledning til direkte uroligheter mellom Tyskland og Frankrike. Men allerede før den blev avholdt, var det lyktes ved Saar-kommisjonens formann grev Aloisis inngrep å få en ordning i stand i Rom, hvorefter bestemte linjer blev trukket op for selve forholdet under avstemningen og også for

---

¹ Gjengitt etter trykt, hemmelig dokument: Tillegg til dok. A (1935).

oppgjøret like etter den, som tydet på at alt vilde gå bra. I ikke liten grad avhang dog dette av hvorledes selve avstemningen vilde forløpe, og hvorledes resultatet av den vilde bli. Vilde det bli et meget stort mindretall, så kunde man frykte for at motsetningen mellom flertallet og mindretallet kunde slå ut i en uro som igjen kunde innvirke på forholdet i hele Europa. Men heldigvis - jeg tror alle vil være enige i dette - blev flertallet for tilbakevenden til Tyskland så stort, så overveldende, at nogen fortsatt spenning mellom et mindretall og et flertall må ansees for utelukket. Det er å håpe to ting. Den ene er at det nu seirende Tyskland viser moderasjon og hensynsfullhet like overfor det nu lille mindretall som i Saar stemte for status quo. Det annet er, at det som her er skjedd, må åpne veien for en forsoning eller en stigende forståelse mellom Tyskland og Frankrike, slik at vi litt etter litt også der kan oppleve en avspenning som er viktigere enn noen annen avspenning i verden, fordi det er den som mer enn noget annet kan bane veien for varig fred og forståelse mellom folkene. Men en forutsetning for at dette skal kunne skje, er i virkeligheten at Tyskland nu - og helst så hurtig som mulig - finner tilbake til Folkeforbundet og atter kan ta plass ved det forhandlingsbord hvor alle nasjoner fredelig og i vennskap kan diskutere selv de vanskeligste spørsmål. At der i Tyskland er en forståelse av dette, er neppe tvilsomt, men det har vært gitt sterkt uttrykk for, at Tyskland kan ikke vende tilbake til Folkeforbundet uten at det føler sig behandlet som et fullt likeberettiget folk. Derfor spiller det en slik rolle ved avgjørelsen av dette spørsmål at de andre makter, og da særlig Tysklands tidligere fiender, vestmaktene, underletter Tysklands tilbakevenden til Folkeforbundet, slik at den vanskelighet som består i at Tyskland føler sig mindreverdige behandlet, kan overvinnes. Skjer det, så vil vi være nådd et langt stykke mot en varigere, bedre forståelse mellom maktene, og Folkeforbundet vil igjen se sin prestige, sin anseelse, sin innflytelse vokse. Allerede Sovjets inntreden i Folkeforbundet i høst har bidratt mektig til å styrke Folkeforbundets stilling, og alle som er venner av verdensfred og verdensforståelse, må hilse med tilfredshet at Folkeforbundet blir en sterk makt og en altomfattende faktor, hvor det gjelder arbeidet for internasjonal fred og forståelse. - Det som da står tilbake, er De forente Stater. Men De forente Stater har jo gjennom år vist interesse for Folkeforbundet, deltatt som observatør og også likefrem medarbeider i Folkeforbundets arbeide, så man kan kanskje si at det er mer det formelle enn det reelle medlemskap som mangler der.

Nu er der i Europa, kan man si, fred og forholdsvis tilfredsstillende forhold. I Østen har vi derimot ennu adskillige vanskeligheter, og der er det jo en skygge over verdensforståelsen derved at Japan ikke er medlem av Folkeforbundet. I den vestlige halvkule fortsetter krigen mellom Bolivia og Paraguay og synes ikke å ta ende. Folkeforbundet har der skredet inn, og Bolivia har erklært sig villig til å bøie sig for Folkeforbundets betingelser, mens Paraguay har nektet.

Våpeneksporten.

Oss interesserer denne krig noget på grunn av vår våbeneksport til Bolivia. Som det vil sees av dok. A, er vi kommet op i vanskeligheter på grunn av denne våbeneksport. Vi hadde kontrakt avsluttet med den bolivianske regjering for meget store beløp. Det var en fordelaktig kontrakt og en fordelaktig forretning for Norge, idet Norges Våbenfabrikk jo er for stor til bare å tilfredsstille Norges eget behov; den må ha kunder utenfor Norge. Disse kunder har alltid vært fremmede makter, og det var på den måte vi også kom i forbindelse med Bolivia. Da nu Folkeforbundet henstillet til de våbeneksporterende land å legge embargo på våbeneksporten til begge de krigførende land, tok vi sterke reservasjoner overfor de kontrakter som allerede var under utførelse, men under Folkeforbundets møte i september ifjor var trykket på Norge meget sterkt for at vi straks skulde stoppe eksporten, og vi gjorde det da efter visse drøftelser med Sverige, som også er interessert i denne våbeneksporten, fordi bl.a. Bofors leverer til Raufoss viktige deler av den ammunisjon det her gjelder. Den svenske utenriksminister hjalp oss ved å forby eksport fra Bofors til Norge. Imidlertid viste det sig ut over høsten at forbudet mot våbeneksport ikke blev oprettholdt. Der var så store brist og der var så mange mangler i lojaliteten at Norge, efter å ha fått bevisligheter i hende for at det forholdt sig slik, måtte meddele i Genf at det ikke kunde føle sig bundet av avtalen med Folkeforbundet, når det gjaldt de kontrakter som allerede var avsluttet, men at man, for å undgå erstatningsansvar, måtte kreve at disse kontrakter blev utført. Dette blev meddelt Folkeforbundet, og da det ikke lyktes på nogen måte å få tilfredsstillende opplysninger om fremtidig lojalitet, tross de forsøk vi i den retning gjorde, besluttet regjeringen at en enkelt kontrakt skulde oprettholdes, og at den eksport som den omfatter, måtte utføres, og først når den var utført, kunde vi gå til en effektiv embargo, en effektiv stans av all utførsel. Den britiske regjering sendte en note hvori den beklaget sig over dette forhold; og på denne note svarte den norske regjering, at den føler sig ikke på nogen måte skyldbetyngt, det var bedre at de som hadde anledning til å føre internasjonal kontroll her, sørget for at kontrollen blev tilfredsstillende.

- Hele denne noteveksel er oversendt Stortinget som en egen meddelelse, men siden det skjedde, har det hendt noget. Det er hendt det at Folkeforbundet har ophevet hele embargoen for Bolivias vedkommende. - Da vi fikk den beskjed og samtidig meddelelsen om at Raufoss stod overfor ganske betydelige bestillinger av geværammunisjon til Bolivia, som vilde være ganske fordelaktig for oss å avslutte, fant vi allikevel at vi måtte gå meget varsomt frem. Selv om denne embargo var ophevet, vilde vi ikke gjøre noget med eksport av ammunisjon til den bolivianske regjering, før vi i Genf fikk sikkerhet for at det ikke kunde betraktes som noget som helst brudd på overenskomsten. Men ikke alene det, vi ønsket også på forhånd å vite, hvorledes den svenske regjering stillet sig, den svenske regjering med Sveriges store våbenfabrikk, den svenske regjering som på dette område har søkt iallfall å gå frem meget forsiktig og samvittighetsfullt. Det vi hørte fra Genève, bekreftet at denne embargo var ophevet, det var ingen

hindringer der. Og fra vår sendemann i Sverige har vi nettopp idag fått en ganske interessant opplysning: "Legasjonen har henvendt sig til det svenske utenriksdepartement i saken. Vedkommende avdelingschef opplyste, at departementet nettopp hadde fått samme meddelelse fra Genève, men at han ennå ikke kunde gi opplysning om den svenske regjeringens stilling. Han skulde i eftermiddag tale med utenriksministeren og derefter gi beskjed. - Efterat ovenstående var skrevet, har legasjonen fra det svenske utenriksdepartement fått den beskjed, at så snart der kommer offisiell bekreftelse på den underretning som den svenske regjering har fått (fra sin representant i Chacomiteen), vil regjeringen innvilge eventuelle andragender om tillatelse til eksport av våben og ammunisjon til Bolivia." Derved har den svenske regjering åpnet eksporten igjen til Bolivia, og det blir da den norske regjeringens sak under drøftelse med den stortingskomite som nu har denne sak til behandling, å ta opp til overveielse hvorledes den norske regjering skal stille sig med hensyn til de store interesser som vi har i Raufoss.

Frankrike.

Dette var de to interesser av mere almenpolitisk natur, som jeg fant å måtte berøre idag, og jeg går nu over til den handelspolitiske oversikt over forholdet til de enkelte land, og tar da for mig først og fremst Frankrike. Med Frankrike sluttet vi i sommer en avtale. Saken var at Frankrike fra 1 januar ifjor nedsatte de forskjellige lands importkontingenter til 25 pct. av de tidligere gjeldende kontingenter, idet det var forutsetningen at de interesserte land skulde opta direkte forhandlinger med Frankrike om de øvrige 75 pct. Dette ramte jo Norge overordentlig hårdt, og vi gikk da til forhandlinger, som først blev ført i Oslo og som var meget vanskelige og meget langvarige. De fordringer som Frankrike stillet, var efter vår mening meget store, og det varte meget lenge før vi endelig kom til et resultat. Tilsist måtte forhandlingene overføres til Paris, og først 9 juni lyktes det å komme til et resultat. Der blev utvekslet 4 noter, nemlig en hovednote med 1 bilag, en til denne knyttet forklarende note, en note om licenser for innførsel til Frankrike av norske nitrater samt en note om beskyttelse av opprinnelsesbetegnelsen for Roquefort-ost. Ved den her omhandlede avtale opnådde Norge å få gjenoprettet de såkalte 100 pct. importkontingenter for norske varer til Frankrike. Enn videre gav den franske regjering visse tilsagn for det tilfelle at den fremtidige kontingentering utvidedes til å omfatte yderligere varer samt med hensyn til overførsel av den ikke benyttede del av kontingenter fra et kvartal eller halvår til det neste m.v. Noten angående innførsel til Frankrike av norske nitrater tar sikte på å sikre Norge en bestemt andel i Frankrikes eventuelle import av nitrater i kjøpekampagnen 1934-35. På sin side måtte den norske regjering gi den franske regjering forsikring om å ville gjøre de nødvendige bestrebelsers for at tilleggsbestillinger av franske varer blir foretatt til en verdi av kr. 1 825 000,00 i løpet av året 1934. Det bemerkes at den franske regjering har adgang til efter at der har vært forhandlet om saken, å foreta en nedsettelse av visse av de Norge tilståtte kontingenter såfremt

det pr. 1 oktober 1934 og pr. 1 januar 1935 konstateres at man fra norsk side ikke er nådd op til det forutsatte beløp for tilleggskjøp. Imidlertid er man, såvidt jeg vet, nådd praktisk talt til det beløp Frankrike hadde sagt, idet der ved årsskiftet av tilleggsbeløpet vi skulde kjøpe for i Frankrike, gjenstår bare omkring 75 000 kroner. Nu er der i disse dager i Paris optatt nye forhandlinger om fornyelse av denne avtale, og vi har stillet krav om visse modifikasjoner, men fra Frankrike er kommet meget sterke krav, så forhandlingene er ikke lette.

Ekspedisjonschef Smith ligger i Paris og fører disse forhandlinger, og det stilles fra fransk side krav om ganske store innrømmelser, bl.a. forlanges det, at det kjøpebeløp som vi går med på, skal omelgges fra kroner til francs, noget som møter visse betenkeligheter, idet man ikke kan vite hvorledes kronens stilling blir, og heller ikke hvorledes francens stilling blir frem igjennem året.

Norden.

Hvad de nordiske forhold angår, har vi med hensyn til Oslokonvensjonen den 20 desember, overensstemmende med det som blev omtalt i dok. A, instruert legasjonene i Stockholm, Kjøbenhavn, Helsingfors, Bryssel og Haag og å tilstille de respektive utenriksministerier en nærmere angitt note inneholdende utkast til forandringer i Oslokonvensjonen for å bringe denne i overensstemmelse med de nuværende handelspolitiske forhold. Det vesentligste i utkastet går ut på at Oslokonvensjonens bestemmelser, som efter sin nuværende ordlyd kun tar sikte på påtenkte forandringer i de til konvensjonen knyttede lands tolltariffer, også kommer til anvendelse ved utferdigelse av andre foranstaltninger til innskrenkning eller tvangsregulering av vareomsetningen mellem landene, og særlig ved vedtagelse av importforbud og kontingenteringsbestemmelser samt valutarestriksjoner. Det er dette som blev omtalt i desember, og som også er nevnt i trontalen.

De i desember og i trontalen nevnte nabolandsnevnder er trådt i virksomhet og har begynt sitt arbeide, særlig har det vært arbeidet mellem den svenske og norske nabolandsnevnd angående en ordning for steinindustriens vedkommende; man har forsøkt å få den foreløbige overenskomst som var truffet mellem de interesserte, noget gunstigere for Norge, hvilket ikke har lyktes, og jeg tror at resultatet blir, at man fra norsk side slutter sig til den avtale som er truffet mellem de interesserte. Det krever imidlertid regjeringens bistand, og spørsmålet vil i sin tid komme til regjeringen og visselig også måtte forelegges denne forsamling. Ellers er det meningen, at nabolandsnevndene i midten av februar samlet skal møtes i Stockholm for der ganske i sin almindelighet å drøfte stillingen og sitt arbeide til fremme av de spørsmål som er grunnlaget for deres nedsettelse.

Vinlandene.

Jeg kommer nu til vinlandene. Med hensyn til Spania er det i grunnen lite nytt. Vår klippfiskkvote blev - som det vil erindres - fastsatt til 13 000 tonn pr. år, hvilket betegner en sterk vekst sammenlignet med den eksport vi har hatt i de siste

år, men som den norske klippfiskindustri mener må kunne økes betydelig. Imidlertid er reelle forhandlinger om dette ikke blitt påbegynt. Det har vært gjort forsøk på å få Spania til å øke denne kvote uten forhandlinger, idet vi har pekt på hvor meget større kvantum Island har rett til å innføre. Men for Island er forholdet det, at det tidligere, før kvoteordningen kom i stand, hadde en meget større eksport til Spania enn det fikk ved kvoten, og forholdet med hensyn til Norge var tidligere meget ugunstigere for Norge enn det er idag etter nyordningen. Dertil kommer, at den islandske klippfisk nyder et meget godt ry i hele Spania, slik at der utvilsomt er et sterkere naturlig behov for islandsk klippfisk enn der er for norsk klippfisk. Imidlertid er også den norske kvalitet blitt betydelig bedret, og man har på mange måter søkt å etterligne den islandske, så vi burde ha stigende muligheter for et voksende marked i Spania, og det vil derfor bli gjort alt mulig for å øke vår eksportkvote. Men sådan som forholdene er har vi i grunnen ikke så sterk lyst på å fremtvinge forhandlinger. Vi går ut fra, at disse forhandlinger må komme; men vi har ikke sådan sterk lyst til å fremtvinge dem; for i det hele tatt går det nokså bra, og det er nokså sikkert, at kommer det til forhandlinger, så vil Spania også komme med ganske andre krav enn de vi har vært nødt til å gå til hittil. Balansen mellom Spania og Norge endres nemlig stadig til Spanias ugunst, og den spanske minister har gjentagne ganger vært på mig og understreket, at vi kjøper for lite fra Spania, og at vi kjøper i fallende grad, mens Spania kjøper i stigende grad hos oss, og han har også gang på gang nevnt den store fordel for oss ved vår skibsfart på Spania, ikke minst den omstendighet, at vi gjennom Spanskelinjen transporterer fra og til Spania varene under norsk flagg. Det nytter lite å peke på hvad jeg har gjort, at det at det norske flagg benyttes, skyldes et forhold som Spania selv har ønsket etablert, og at det å transportere varer ikke alltid er en fordel, - ofte kan det være en større fordel for dem for hvem varene transporteres, at de kan få transporten billig og god. Men det regnes med til ugunst for vår handelsbalanse. Derfor sier jeg: La oss være glad sålenge ikke nye forhandlinger optas med Spania. Imidlertid anmodet vi klippfiskeeksportørens landsforening om å sende 2 mann ned til Spania og Portugal for der personlig å sette sig inn i forholdene, undersøke hvorledes det hele lå an, og gi oss beskjed om hvorledes de anskuet stillingen og den nærmeste fremtids utsikter. I begynnelsen ønsket klippfiskeeksportørene at deres utsendinger skulde få offisiell karakter; men det gikk regjeringen ikke med på - nettop ut fra den betraktning, at vi nødvendig vilde rekke hånden frem til offisielle forhandlinger, og vi var bange for, at hvis dette skulde betraktes som en offisiell handelsdelegasjon, vilde det være meget vanskeligere å utføre de uforbindende undersøkelser som det var av så stor interesse for oss blev utført. Disse folk reiste like over nyttår, og de har nu vært en tid dernede, og jeg tror de har sett og lært adskillig, ikke minst hvor det gjelder Portugal. De får all mulig støtte både fra Utenriksdepartementet og fra vår legasjon, og også fra den faste fiskeriagent vi har på den Pyreneiske halvø. Underhånden skal de undersøke om der er muligheter for å få en høiere kvote i Spania enn 13 000 tonn,

men noget resultat av disse undersøkelser er hittil ikke opnådd.

De er nu i Portugal. Hvad den portugiske tilleggsavtale angår, så omtalte jeg den utførlig i 6 desembermøtet, og behøver ikke å komme stort nærmere inn på den idag. Den er nu oversendt som proposisjon til Stortinget, og det er av den største interesse både for vår skibsfart og for vår klippfiskhandel at denne avtale blir ratifisert så hurtig som mulig. Den er nemlig heller ikke ratifisert i Portugal, og der er adskillige ting som tyder på at der er reist kritikk mot denne avtale i Portugal. Vi vil derfor - hvad også fremgår av proposisjonen - gjerne at den snarest skal ratifiseres fra norsk side, forat vi derigjennem kan øve et trykk på ratifikasjon fra Portugals side. For hvis ratifikasjonen skulde nektes ophører traktaten momentant, og de fordeler vi har innvunnet for vår skibsfart og for vår klippfisk, forsvinner øieblikkelig. Men hvis vi ratifiserer, så har vi 6 måneders opsigelse, og i de 6 måneder kan vi forhandle med Portugal og søke å opnå modifikasjoner, endringer og forbedringer: Vi vinner tid. Det er situasjonen. Og mens våre klippfiskinteresser til å begynne med synes å stille sig litt kjølig til Portugal-avtalen på grunn av en konflikt som opstod med Portugal straks efter at avtalen var kommet i stand, og som klippfiskfolkene trodde, eller mente å tro, hadde noget å gjøre med traktaten - hvad ikke på nogen måte var tilfellet - så har nu klippfiskfolkene fått øinene op for hvilke store interesser der knytter sig til traktaten, - og det gjelder alle våre fiskeriinteresser.

Jeg vil i den anledning få lov til å referere to telegrammer, hvorav det ene kom lørdag og det annet idag. Begge telegrammer er fra De Norske Klippfiskeksportørers Landsforening i Kristiansund. Det første telegram lyder slik:

"Tilleggsavtalen Portugal. Vår delegasjon meddeler fra Lissabon at der er sterke krefter i sving til fordel for islandsfisken, hvorfor den anser det tvingende nødvendig hurtigst ratifisere tilleggsavtalen. Island arbeider forhåndssalg store kvanta lave priser, men foreløbig vil licens islandsfisk ikke bli gitt. Handelsministeren uttalte at Portugal ønsket holde avtalen ..." - Avtalen inneholder som bekjent den for oss gunstige klausul at 40 pct. av den portugisiske fiskeimport skal tilfalle norsk fisk. - "Handelsministeren uttalt at Portugal ønsket holde avtalen, men forhandlinger forståelse prisklausulen må utstå inntil traktaten ratifisert." - Og nu var det nettop forståelsen av denne prisklausul som klippfiskeksportørene var så interessert i; det stod nemlig, at prisen på den klippfisk som Portugal skal innføre fra Norge, skal være verdensmarkedets pris. Men det har vært gjenstand for fortolkninger, som klippfiskeksportørene ikke har funnet gunstige for sig og derfor gjerne vil ha forandret. Og en av opgavene for de to klippfiskmenn som nu er i Portugal, er nettop dette å diskutere en bedre redaksjon av prisbestemmelsen eller ihvertfall en fortolkning av prisbestemmelsen som kunde være gunstigere for Norge efter klippfiskeksportørenes mening. Men de sier altså nu, at forhandlinger om forståelsen av denne prisklausul må utstå inntil traktaten er ratifisert. Delegasjonen er blitt

godt mottatt av det store importlaug i Portugal Gremio. - Og så lyder telegrammet videre: "Landsforeningen henstiller inntrengende at tilleggsavtalen uopholdelig ratifiseres for derefter snarest opta forhandlinger forståelsen prisklausulen. Kan meddele nettop solgt 22 000 bunter Lissabon Oporto til ikke helt tilfredsstillende priser, men dog til stor støtte for markedet. Anser det absolutt påkrevet at der handles hurtigst mulig."

Det var det ene telegram. Det annet telegram kom i dag:

"Vi har idag tilstillet stortingsmann Ulrik Olsen følgende telegram: Uten at vår delegasjon for tiden Lissabon er bekjent med vårt telegram av 19 ds. har vi fra delegasjonen mottatt følgende telegram av samme dato: Godhetsfullt videresend stortingsmann Olsen følgende telegram: Finner vår plikt gjøre opmerksom på tvingende nødvendig for Norges og Kristiansunds klippfisknæring at Portugal-avtalen ratifiseres hurtigst, da avtalen meget fordelaktig for Norge. Også av overmåte stor betydning for vår skibsfart. Brudd på handelsforbindelsen med Portugal vil utvilsomt påføre vår klippfiskeksport og skibsfart store tap og uoverskuelige vanskeligheter."

Disse telegrammer taler for sig selv, og bekrefter den opfatning som jeg så sterkt gjorde gjeldende i møtet den 6 desember, at tilleggsavtalen med Portugal er en for den norske handel og virksomhet overmåte fordelaktig tilleggsavtale.

Forhandlingene med det tredje fiskeland, eller vinland, Italia, fortsetter, men jeg kan ikke idag si noget bestemt om dem. Det er som om vi ikke kan få ordentlig tak i hvorledes vi skal komme fremover. Italia forlanger i sin almindelighet større kjøp, og at vi må ordne oss med å skaffe dem et bedre marked. Vi må gi eksempler på det, og det er ikke lett. Vi har fått Forsvarsdepartementet til å kjøpe et sjøfly, og stille i utsikt kjøp av et par sjøfly til, og jeg håper, som jeg nevnte allerede den 6 desember, at dette skal gjøre et gunstig inntrykk.

Vi hadde håpet at vi kunde kjøpe den jagertype som hæren skal ha, fra Italia, men det viste sig dessverre ugjørlig. Den jagertype passet ikke for oss. Det hadde vært en stor bestilling, og det hadde medført kjøp av et patent som i fremtiden også vilde skaffet Italia fordeler, men det gikk ikke. Det har vært drevet ganske store forhandlinger om kjøp av skib fra Italia, og kjøp av skib vilde spillet en stor rolle, det vilde monnet godt; rent psykologisk vilde det gjøre et godt inntrykk. Men det er ikke gått i orden. Vår hovedinteresse er stokkfisken. Som jeg sa allerede 6 desember: Får vi kontingent for stokkfisk i Italia, da betyr det noget av en katastrofe. Det er ikke lett eller hurtig gjort å skaffe et nytt marked for den store del av vår stokkfisk-eksport som Italia optar. Hittil har det heldigvis lyktes å holde den kontingentering borte. Vi var ganske engstelige ved årsskiftet. Italia er i handelspolitikken overraskelsesenes land: Vår ferskfiskeksport blev stoppet, uten at vi hadde fått noget som helst varsel, og det kunde gått så med stokkfisken også. Der har vært hyppige og stadige trusler i luften om at så vilde det gå, men hittil har der iallfall ikke skjedd noget. Og vi holder vår legasjon i stadig kontakt med myndighetene for å hindre at nogen

overraskelse skjer. Jeg kan ikke si annet om dette enn at vi får håpe og se.

Clearingen.

Så er det clearingen med Tyskland. Der har vi først tilleggsavtalen av 31 f.mnd. Jeg omtalte sist hele clearingen, hvorledes den hang sammen med salget av hvalolje, og jeg nevnte også den gang at der var opstått vanskeligheter, idet balansen mellom Tyskland og Norge hadde forrykket sig til Norges fordel, men i forhold til clearingen til Norges skade, og at vi allerede var gått igang med forhandlinger, men ikke kunde si hvad de vil føre til. Nu lyktes det nyttårsaftnen å få undertegnet en ny clearingsavtale, og hvad man ved den tok sikte på, det var at man skulde oprettholde den normale norske eksport under clearingen, således at ekstra-eksport, det nye som var kommet til, måtte stå tilbake. Og i den fortrolige protokoll til denne tilleggsavtale har man fått inn følgende bestemmelse:

Den tyske regjering vil ved tildeling av valutabevillinger for norske varer ta hensyn til den norske regjeringens ønske om oprettholdelse av den normale vareomsetning så langt de tyske importinteresser tillater det. Den vil ved større ekstraordinære varebestillinger som kan forårsake forstyrrelser i den norsk-tyske clearingordning, sørge for en terminvis fordeling av innbetalingene.

I avtalen av 6 september ifjor heter det at overstiger saldoen i Norges Banks favør 1 mill. riksmark, vil de tyske valutamyndigheter ikke i ubegrenset mengde gi enkeltbevillinger til innbetaling på Norges Banks samlekonto. Denne bestemmelse gjelder fremdeles, men efter tilleggsavtalen vil valutabevilling allikevel bli meddelt.

a) for alle fra Norge innførte varer såfremt den enkelte tyske importørs innførsel for hver enkelt vares vedkommende ikke overstiger en verdi av 5 000 riksmark månedlig,

b) for vareleveringer hvorom enighet ellers måtte opnåes mellom de to regjeringer,

og ennvidere i henhold til den fortrolige protokoll, for fersk fisk og fersk sild, samt fórmel inntil et beløp som svarer til den gjennomsnittlige verdi av importen i den tilsvarende måned i årene 1933 og 1934.

For at hvalfangernes tilgodehavender skal kunne avregnes i et hurtigere tempo enn det har vært tilfellet hittil, er der fattet bestemmelse om, at på forlangende av Norges Bank skal økede innbetalinger skje i den tyske clearingskasse av disse.

Av hensyn til kontrollen med at ikke uvedkommende varer avregnes over clearingen er der i tilleggsavtalens protokoll inntatt en bestemmelse om at innbetalinger for

a) fórmel og guanomel av fisk og andre sjødyr,

b) herdet fett og

c) allslags tran og olje,

vil den tyske Clearingskasse kun motta når den sammen med den norske eksportørs originalfaktura får sig forelagt

samtykkeerklæring fra en av den norske regjering dertil opnevnt myndighet.

Fra industri- og eksporthold har det vært rettet henvendelse til regjeringen med henstilling om å søke å finne veier for å undgå de vanskeligheter som er opstått i og med clearingordningen ved at man ikke kan utnytte de eksportmuligheter som nu forefinnes på det tyske marked. Det har i den forbindelse vært pekt på å ta Statens eksportkredittfond til hjelp, å undersøke mulighetene for økede kjøp i Tyskland samt å finne midler til effektivt å få stoppet eventuell lekkasje i clearing. Hermed arbeides der idag. Der er adskillige klager, adskillig friksjon, særlig som her nevnt fra industrielt hold, som mener at de ikke blir tilgodesett så sterkt som de fortjener, og at den økning i eksportmulighet som er tilstede, ikke kan tilgodesees fordi vi har disse bestemmelser om at den ordinære import i så høi grad skal gå foran. Det er meget vanskelige spørsmål, men som sagt, både Norges Bank, Handelsdepartementet, Finansdepartementet og Utenriksdepartementet har sin oppmerksomhet henvendt på dem.

Polen.

Vi har den 6 januar i år sluttet en avtale som også vil bli sendt til Stortinget og bli gjenstand for Stortingets godkjenning, men som er midlertidig godkjent - en tilleggsprotokoll med Polen til den norsk-polske handels- og sjøfartstraktat av 22 desember 1926, hvorved på den ene side Polen innrømmer visse tollreduksjoner og tollbindinger for norske varer, og på den annen side Norge går med på å traktatfeste de nugjeldende tollsatser for enkelte polske varer. - Jeg skal ikke gå i detaljer - det vil Stortinget tidsnok få - men i det store og hele tror jeg denne avtale er ganske fordelaktig for norske interesser. Vi har fått tollene betydelig nedsatt, ikke minst for alle til våre fiskeinteresser knyttede varer, så man håber på at en øket eksport her skal kunne finne sted. Vi har naturligvis som for alt i denne verden måttet betale for dette. Men de organer som har uttalt sig, har iallfall vært av den mening at betalingen stod vel i forhold til de fordeler som vi har opnådd. Avtalen, som skal ratifiseres, er avsluttet for 1 år. Opsies den ikke 1 måned før årets utløp, fornyes den automatisk, men kan derefter når som helst opsies med 2 måneders varsel.

Brasil.

Jeg kommer nu oversjøisk, og der tar jeg først Brasil. Brasil er et av de markeder hvor det er store muligheter for å få utløp for vår fiskeeksport. Men det har også vært meget store vanskeligheter med valutaen, og det har måttet ydes statshjelp til ordning av disse forhold. Man har et håp om, at hvis vi kan øke kjøpet av Brasil-kaffe betraktelig, så vil vi kunne få lettet vår eksport også ganske betraktelig. Der brukes efter sigende svært lite Brasil-kaffe her i Norge, meget mindre enn det brukes i våre naboland. Grossistene for kaffeimporten har stillet sig meget velvillig for å hjelpe landet på dette område, tilsagt stor støtte for på den måte å søke øket benyttelsen av Brasil-kaffe i Norge. Og hvis man på nogen måte kunde få øket bruken av Brasil-kaffen - såvidt jeg vet er den så god at den hvad smak angår, utvilsomt ikke vil være vanskelig å få innarbeidet, det er nærmest vanen med de gamle

markeder som gjør det så vanskelig å få Brasil-kaffen inn - men hvis man litt efter litt ved grossistenes hjelp kan få oparbeidet et norsk marked for Brasil-kaffe, så bør folk forstå at hver kopp Brasil-kaffe som drikkes, betyr en fordel for fiskerbefolkningen langs hele vår kyst. Sydamerikalinjens disponent, Lorentzen, er reist til Brasil med det for øie å søke å undersøke mulighetene for å få handelen op mellem de to land. Han har anbefalinger med fra regjeringen, og han telegraferer at det er ganske gode utsikter til en øket handel, til en lettere clearing, ja muligens til skibsbestillinger for brasiliansk regning ved norske verksteder. Men det hele avhenger av vår import og importmulighetene. Han sier, at skal han komme nærmere spørsmålet, må han bemyndiges til å forhandle, og vi har i siste statsråd gitt Lorentzen og vår chargé d'affaires der nede offisiell bemyndigelse til å opta forhandlinger med Brasil.

Japan.

Et annet viktig marked, som jeg nevnte i desember, er Japan, og der har jeg litt nytt å berette. I anledning av de japanske trusler om repressalier overfor Norge på grunn av de norske importforbud for gummiskotøi og fajanse, har Utenriksdepartementet fra forskjellig hold mottatt inntrengende henstillinger om å foranledige truffet de nødvendige forføininger til beskyttelse av de store norske interesser som her står på spill. Således har A/S Borregård i en skrivelse av 12 november f.å. meddelt at selskapet allerede har sluttet kontrakter for levering av ca. 50 000 tonn silkecellulose til Japan i 1935, hvilket representerer en verdi på ca. 16 mill. kroner, og at selskapet må regne med å stanse sine fabrikker minst et halvt år, såfremt det skulde bli utestengt fra det japanske marked. Selskapet opplyser videre at det for tiden beskjeftiger ca. 2 500 arbeidere i sine fabrikker og at disse vilde bli arbeidsløse i den tid fabrikken står. I en ny skrivelse av 5 desember f.å. har A/S Borregård gjort opmerksom på at det lider betydelig skade som følge av den nuværende usikkerhet, og at selskapets utenlandske konkurrenter setter alt inn på å utnytte situasjonen for å få de japanske importører til å dekke sitt behov av silkecellulose fra andre land enn Norge, og da først og fremst Sverige. Selskapet henstiller derfor at der snarest mulig må bli tatt skritt til ophevelse av de gjeldende importforbud for gummiskotøi og fajanse, og at disse i tilfelle erstattes med tollsatser. Borregårds henvendelse er blitt støttet fra forskjellige hold. Således har ordfører og borgermester i Sarpsborg i skrivelse av 24 november f.å. fremholdt de alvorlige følger som en lengere arbeidsstans ved Borregård vil ha, såvel for byen som for de omliggende landdistrikter. Landbruksdepartementet har i en skrivelse av 6 desember - under henvisning til de følger som en innskrenkning av Borregårds tømmerkjøp vil få for tømmerprisene og derigjennem for skogbrukets kår - henstillet til Utenriksdepartementet snarest mulig å foranledige truffet de beslutninger som ansees nødvendige for å trygge vår eksport til Japan av celluloseprodukter. Dessuten har Wilhelmsen- linjen i en skrivelse av 8 desember redegjort for de konsekvenser som en utestengning av Borregård fra det japanske marked vil ha for

rederiets linje på Japan, for hvilken Borregårds skibninger danner en uundværlig basis. Sluttelig har Norges Skogeierforbund i en skrivelse av 13 desember på det sterkeste støttet A/S Borregårds henvendelse og samtidig fremholdt de følger som en innstilling av Borregårds tømmerkjøp vil få for skognæringen i våre største skogdistrikter. Under disse omstendigheter fant regjeringen det nødvendig underhånden å tilstille de japanske myndigheter meddelelse om at den norske regjering hadde besluttet å fremsette forslag om ophevelse av importforbudene for gummiskotøi og fajanse så snart Stortinget var trådt sammen. Det japanske utenriksministerium gav uttrykk for sin forbindtlighet i anledning av denne henvendelse. Det vil i den nærmeste fremtid bli foranlediget utferdiget en stortingsmeddelelse om saken.

I forbindelse med denne sak har Utenriksdepartementet gjennom våre utenrikske stasjoner i Frankrike, Sverige, Danmark, Nederland, Italia, Amerikas forente stater og Belgia latt anstille undersøkelse om de skritt som de respektive land måtte ha tatt mot importen fra Japan. Det fremgår av de innkomne meddelelser at der i almindelighet fra de nevnte lands side ikke er truffet nogen spesielle forføyninger mot den japanske import utover hvad der ligger i de vanlige valutarestriksjoner og kontingenteringssystemer. Kun i forholdet mellem Amerikas forente stater og Japan er der ved særlig "gentleman's agreement" blitt truffet en ordning som begrenser importen av visse japanske varer.

Efter at dette var skrevet, er der lørdag til Utenriksdepartementet kommet en skrivelse fra Tekstilfabrikantenes Forening som påny klager sterkt over den japanske konkurransen, men de har til den japanske konkurransen også føiet en annen, nemlig den finske, som gjelder ubleket bomullstøi, som nu konkurrerer sterkt i Norge med lave priser. Dette spørsmål er blitt optatt til behandling av Handelsdepartementet og Utenriksdepartementet.

U.S.

Jeg har nu bare ett forhold igjen, og det er Amerikas forente Stater. Ved "Revenue Act of 1934" innførte De forente Stater en skatt eller avgift på hvalolje på 3 cents pr. pund. Avgiften er prohibitiv og har helt utestengt denne viktige eksportartikkel fra det amerikanske marked. I Revenue Act er avgiften betegnet som "Excise Tax" (ikke toll) og er opført under gruppen "Manufacturers Excise Taxes sec. 601 Excise on certain articles". Det blev vedtatt av Kongressen mot regjeringens inntrengende henstilling. Fra norsk side har man hevdet at avgiften er å betrakte slik som den er betegnet, som en akcise-avgift, som, da den kun rammet innført og ikke tilsvarende innenlandsk vare, var i strid med vår traktats artikkel VIII som fastslår at landene gjensidig skal nyde nasjonal behandling med hensyn til indre skatter. Imidlertid har Treasury Departement knesatt den fortolkning at det her ikke dreier sig om en indre skatt, en fortolkning som State Departement, som efter alt å dømme synes å dele det norske syn på saken, ikke har vovet å sette sig ut over. Det har stadig pågått forhandlinger om en ophevelse av avgiften, og sendemann Morgenstjerne har flere ganger såvel muntlig som skriftlig

fremlagt det norske standpunkt overfor State Departement. Efter de uttalelser som den amerikanske utenriksminister er fremkommet med overfor sendemann Morgenstjerne, skulde der være grunn til å håpe at State Departement vil søke foranlediget fremsatt forslag til Kongressen om ophevelse av avgiften. Det ventes imidlertid at et sådant forslag vil møte sterk motstand særlig fra farmerorganisasjonenes side.

Den 18 juli ifjor rettet State Departement en anmodning til legasjonen i Washington om telegrafisk å forespørre om den norske regjering var villig til å opta forhandlinger om en gjensidig tariffavtale. Man ønsket i så fall straks å innlede undersøkelser vedrørende de norsk-amerikanske handelsforbindelser for at det nødvendige materiale, herunder desiderata og mulige innrømmelser, kunde foreligge til høsten, idet man da ønsket å påbegynne de egentlige forhandlinger. 31 s.m. bad Utenriksdepartementet telegrafisk legasjonen om overfor State Departement å fremføre en muntlig takk for den fremkomne innbydelse. Samtidig blev legasjonen instruert om å fremholde at den norske regjering vilde sette pris på at den nylig vedtatte avgift på hvalolje blev ophevet før man skred til optagelse av traktatforhandlinger. Ved en ensidig amerikansk foranstaltning, rettet mot en av våre viktigste eksportartikler, var situasjonen forhandlingsmessig sett forskjøvet i Norges disfavør. I telegram til legasjonen av 15 august ber departementet atter denne fremholde det norske syn på hvaloljeavgiften. Legasjonen anmodes samtidig om å meddele State Departement at forinnet endelig standpunkt kan tas til spørsmålet om optagelse av traktatforhandlinger, vil det være nødvendig gjennom hearings å skaffe sig oversikt over de norske ønskemål, og det vilde derfor være av betydning allerede på forhånd å være blitt gjort bekjent med de amerikanske desiderata. Disse er man ennå ikke blitt gjort bekjent med. I mellemtiden har der i Utenriksdepartementet vært avholdt hearings for å få oversikt over de norske ønskemål.

Den amerikanske sendemann har flere ganger, muntlig som skriftlig, kommet tilbake til spørsmålet om det norske importforbud for automobiler. I skrivelse av 21 november ifjor antyder han at dette muligens som et mottrekk kan settes i forbindelse med vedtagelse av de amerikanske avgifter på hvalolje. Departementet gjør ham i skrivelse av 26 s.m. oppmerksom på misopfatningen og opplyser at det kun er valutamessige hensyn som ligger til grunn for importforbudet. Det var, som man vil erindre, fra amerikansk side gjennom utenriksminister Hull tatt meget sterkt avstand fra en politikk som bevisst la hindringer i veien for den amerikanske handel for bakefter å bruke disse hindringer som kompensasjonsobjekter ved traktatforhandlingene, og det blev antydnet at det vi gjorde med automobiler nettop var et slikt trick. Det gjaldt derfor for oss i høieste grad å få bragt på det rene like overfor U.S. at det var ikke hensikten med dette importforbud. Det var en forholdsregel som blev fattet efter forslag av Bankenes Valutakomite. Samtidig gjør departementet imidlertid oppmerksom på at når en så viktig eksportartikkel som hvalolje stenges ute fra det amerikanske marked, og når verdien av denne artikkel, ved uteblivende amerikansk konkurranse om produktet på verdensmarkedet, presses ned til et lavmål, forringes

derigjennem vår kjøpeevne, og det vil være nødvendig i tide å ha truffet forholdsregler som setter den norske regjering i stand til i fornødent fall å kunne beskytte den norske valuta. Forøvrig stilles i utsikt at importforbudet vil bli håndhevet under hensyntagen til et godt handelspolitisk forhold til De forente Stater. Vi har under overveielse helt å opheve importforbudet, men av forskjellige grunner har vi funnet at tiden ennå ikke er inne.

Dette er de spesielle meddelelser jeg har å avgi.

Ser man nu på det hele billede, vil alle forstå av det jeg har sagt og lest op, at vi lever i en vanskelig handelspolitisk tid. Vi kjemper fra dag til dag, og vi er nødt til å gå med på meget som er usmakelig. Vi kjøper oss frem. Men i det store og hele tatt tror jeg man kan si at vi ved den politikk som er ført, og som er en bevisst politikk, har nådd ganske tilfredsstillende resultater. Vi har prøvet å holde planøkonomi og systemer for restriksjoner og overdreven beskyttelse ute så meget som mulig. Vi har den overbevisning at for et land som vårt, som har et så allsidig eksportbehov og en så veldig flåte, vilde virkningene av den slags egoistisk politikk bli sterkere enn kanskje i noget annet land i verden, og vi vilde hurtig og meget sterkt komme til å lide under det. Den arbeidsløshet som trykker oss, og som kanskje mange mener skal kunne lettes ved den slags planøkonomiske eksperimenter, vilde i virkeligheten hurtig og meget følbart stige.

Det er ganske interessant - og jeg vil slutte med det - hvad formannen for Bergens Handelsforening dr. Kroepelien uttaler i sin årsoversikt. Han er ikke en mann som partipolitisk står på samme side som den nuværende regjering, det er en rent objektiv upolitisk betraktning. Han sier: "Det er i det store og hele lykkes regjeringen på en bemerkelsesverdig måte å føre en liberal handelspolitikk og motstå fristelsen til i vårt land å gå til almindelig importregulering og til subvensjonering. Det er en politikk som vi i det lange løp visselig vil høste fordeler av. For en gang vil krisementaliteten slå om og man vil igjen i verden føre en handelspolitikk som bedre harmonerer med forståelsen av at folkene trenger hverandre og at de enkelte land har sine særlige naturlige forutsetninger å bygge på. Når den avpasning kommer vil det bli vanskeligere å eksistere for det som er vokset frem i ly av begunstigelsene. Det er derfor ingen grunn til å hilse med begeistring ethvert tiltak som går ut på å gjøre ens eget land uavhengig av verden forøvrig."

Hambro: Jeg vil uttale min glede over at vi har fått en redegjørelse fra utenriksministeren så tidlig i sesjonen. Jeg tror at det er nyttig og at det er av verdi at representantenes oppmerksomhet allerede ved utgangspunktet for vårt arbeide innstilles mot noget videre perspektiver enn de man får alene gjennom en diskusjon om de hjemlige forhold. Forøvrig er der jo liten opfordring til å komme inn på nogen debatt om de ting som er berørt av stats- og utenriksministeren idag. En rekke av de saker som har den største interesse, vil bli behandlet i særskilte innstillinger fra utenrikskomiteen, et par formodentlig fra finanskomiteen. Jeg vil alene ha sagt om Portugaltraktaten, at skjønt komiteen

ennu ikke har fått sig den tilstillet, har vi forlengst opnevnt ordfører, og en innstilling fra komiteen kan ventes med det aller første, idet vi er helt klar over betydningen av at Stortinget snarest mulig tar standpunkt til spørsmålet om ratifikasjon. Men jeg vil be Utenriksdepartementet dra omsorg for, når delegasjoner sendes ut, at disse delegasjoner ikke sender hjem åpne telegrammer av det innhold som telegrammene fra herrene i Lissabon. Det er meget få land i Europa hvor idag telegramhemmeligheten respekteres, og man kan være temmelig forvisset om at disse telegrammer, hvor de ber om at vi for Guds skyld må ratifisere med én gang, da traktaten er meget fordelaktig for Norge, ligger på alle angjeldende portugisiske herrers bord, hvis de er avsendt åpent til Kristiansund. La legasjonene formidle telegrammene til vedkommende, så vi har dette beskyttet. Jeg vet ikke om det er tilfellet i denne sak. Etter det som foreligger, har jeg måttet gå ut fra at det ikke har vært det, og da mener jeg man bør dra omsorg for å rette på slike forhold.

Det er bare et enkelt av de spørsmål som blev berørt av statsministeren, som jeg allerede på dette tidspunkt vil si et par ord om, skjønt det også må gjøres til gjenstand for spesialbehandling siden. Det er spørsmålet om eksporten fra Raufoss. Jeg har den hele tid beklaget at denne eksport har funnet sted. Jeg har påtalt det i Stortinget for åpne dører, og jeg tror at vi ganske åpent skal innrømme den store betydning av spørsmålet og se det ikke bare som et lite spørsmål om beskjeftigelse for noen folk på Raufoss, men se det rent internasjonalt. Det er vel og bra at man uttrykker sin glede over at krigsfaren i Europa synes mindre overhengende efter avstemningen i Saar, og at man formodentlig står overfor en modus mellem Frankrike og Tyskland. Men la oss alle være klar over at den største krigsfare i Europa idag, den ligger ikke i nogen av de politiske spørsmål; og den innsats som kan gjøres i fredsarbeidet, kan heller ikke gjøres på det politiske felt; for det er ikke der faren ligger i første rekke. Den må gjøres - jeg hadde nær sagt på det arbeidstekniske, på det økonomiske felt. Hvorfor tror man at arbeiderpartiene i England og Frankrike ikke har våget å ta standpunkt for en effektiv nedrustning? Av den meget likefremme grunn, at i England er der idag lavt regnet 5 1/2 million arbeidere beskjeftiget i våben- og ammunisjonsindustrien. I Frankrike er tallet noget større, i Tyskland er det ennå større. Lavt regnet er der idag i Europa og i De forente Stater mellem 20 og 25 millioner arbeidere som vil bli arbeidsledige i samme øieblikk man gjør noget effektivt for å begrense rustningene. Der ligger den store fare for verdensfreden idag og for hele utviklingen. Ennu har ingen regjering for alvor våget å ta op det veldige arbeidstekniske problem som en omlegning av våbenindustrien til civil produksjon betyr. Vi lever i et land som ikke er større enn at det er mulig å løse dette problem. Vi lever i et land som regner sig selv for å være uhyre fredsvennlig og gjerne skilter med et visst foregangsinitiativ på dette område. Jeg synes det er nedslående og det er ydmygende, at vi av hensyn til en smule gevinst for statens fabrikk på Raufoss, og av hensyn til vanskelighetene ved å overføre 2-300 arbeidere - for flere er det vel ikke idag - til en annen art av produksjon, prøver å

holde oss så langt fremme som mulig i konkurransen blandt de stater som eksporterer ammunisjon. Det kan være så legitimt det være vil, vi kan si at det er andre stater som synder, - jeg synes alltid det er en svak argumentasjon. Jeg er enig med statsministeren i at det har vært nedslående å se, at visse ganske store stater som Frankrike og Tsjekoslovakiet, og enkelte ikke så store stater som Belgia, går utenom de forpliktelser som det hadde vært Folkeforbundets tanke skulde bli overholdt. Men jeg synes allikevel ikke det er dekkblad nok for Norges økonomiske politikk på dette område, og jeg mener det vil være nødvendig for Stortinget i år å ta et realitetsstandpunkt til dette spørsmål. Mener vi overhodet noget med vår fredsvennlighet, kan vi ikke fortsette med å eksportere granater og rifleskudd hverken til Bolivia eller Chile. Mener vi ikke noget med det, får vi la være å snakke høit om det ved enhver anledning. Skal vi overhodet komme fremover i denne uhyre vanskelige tid på dette særlig betydningsfulle område, da tror jeg det er nødvendig at de små stater går i spissen. Vi kan gjøre det med relativt små vanskeligheter, og vi vil stå nogenlunde godt internasjonalt, hvis vi gjør det.

Jeg har villet si disse ord, fordi jeg tror det er nødvendig at Stortingets representanter av alle partier er klar over, at vanskelighetene i fredsbestrebelsene idag ligger på det rent økonomiske område, i spørsmålet om beskjeftigelse av millionene. Det er erkjent ganske naturlig rundt om, og vi med vår trang til å dømme ganske skarpt om andre nasjoner på dette område, vi har noget å lære av den iver hvormed vi varetar den ganske lille fabrikk på Raufoss og dens eksportmuligheter. Når vi ser det, la oss da være litt forsiktig med å dømme de stater, hvis våbeneksport og -produksjon ikke dreier sig om beskjeftigelse for 700 mann men for 700 000 eller 7 millioner mann, og la oss forstå hvilke vanskeligheter de står overfor. Jeg går ut fra at saken vil bli behandlet særskilt. Vi har jo fått visse dokumenter om det, og efter den diskusjon som fant sted i den utvidede utenrikskomite, går jeg ut fra at vi er nødt til å bringe den inn for Stortinget til en avgjørelse i en eller annen form. Men jeg har allerede på dette tidspunkt villet si disse ord, fordi jeg tror at når man drøfter krigsfaren og fredsbestrebelsene, ser man det altfor teoretisk og lukker for meget øinene for de store arbeidsrealiteter som ligger bak problemet.

Forøvrig er jeg i nokså høi grad enig i det som blev sagt av dr. Kroepelien. Jeg tror at ethvert land som har slått for meget inn på restriksjonenes vei og søker kunstig å oparbeide næringsgrener, som det ikke er naturlige betingelser for, vil i sin tid bli ganske hårdt rammet av et tilbakeslag. Og jeg håper at den smule erfraing vi nu har vunnet nettop i vårt forhold til Japan, og som muligens kunde suppleres med visse små erfaringer vi har fra Finnland, om hvor kortsynt det er å søke å hjelpe op ved kunstige midler en relativt likegyldig eller i hvert fall lite betydningsfull produksjon her hjemme, - jeg håper at de erfaringer vi har gjort om dette ikke vil gå sporløst hen over representantenes hoder. Og jeg skulde ønske, når vi kommer til behandling av regjeringens meddelelse om forholdet til Japan, at de enkelte representanter vil lese

igjennem referatene fra de møter for lukkede dører hvor denne sak blev behandlet ifjor og kanskje vil høste nogen lærdom av det. Jeg tror det vilde være nyttig, og jeg håper at finans- og tollkomiteen vil gi Stortinget den veiledning som er nødvendig på dette område.

Jeg kan innskrenke mig til disse spredte bemerkninger, idet jeg går ut fra som jeg begynte med å si, at der vil foreligge særskilte innstillinger om de spesielle spørsmål som her er berørt, og at komiteen eventuelt vil ha anledning til å vende tilbake til de mindre centrale spørsmål.

Hr. Myklebust inntok presidentplassen.

Nygaardsvold: Jeg går også ut fra som hr. Hambro, at de større spørsmål blir behandlet ved meddelelser eller proposisjoner, og at utenriksministerens redegjørelse idag sammen med dokument A blir oversendt utenrikskomiteen til behandling og til innstilling. Det var allikevel enkelte ting vedrørende den redegjørelse vi fikk i kveld, enkelte spørsmål som kunde stilles, som beveget mig til å forlange ordet, spørsmål som det kunde være bra å reise nu på forhånd, før komiteen skal ta nærmere standpunkt til de forskjellige spørsmål. Jeg skal ikke komme inn på statsministerens uttalelser om forholdene i Tyskland og i særdeleshet i Saar. Kun vil jeg si, at hvis vi ser disse spørsmål på bakgrunn av krigen og fredsslutningen, må det være forståelig for enhver at tyske folk vilde tilbake til Tyskland tross alt. Det spørsmål som statsministeren særlig beskjefteget sig med, var spørsmålet om Tysklands tilbakevenden til Folkeforbundet, og han nevnte at hvis Tyskland nu kunde finne veien tilbake til forbundet, kunde mange ting rettes på. Forbundets stilling vilde styrkes, og det kunde være håp om at krigsfaren ikke var så overhengende. Men betingelsen for at Tyskland finner veien tilbake, uttalte statsministeren, var at man gjorde hvad der kunde gjøres for å underlette Tysklands tilbakevenden, at de forskjellige makter bidrog hertil. Ja, hvordan mente statsministeren at denne lettelse kunde og burde skje? Jeg kom til å tenke på at det muligens kunde være ad den vei at Folkeforbundet, og dermed også maktene, gav Tyskland en slags opreisning fra de bestemmelser som blev fattet ved fredsslutningen angående rustningene, at Tyskland skulde få hel og full frihet til, hvad jeg vil kalle for vill oprustning - det kan hende, det er mange som mener, at det er den riktige vei - og så har vi koncerten gående, at Tyskland vil innhente det forsømte, og de andre vil holde forspranget. Jeg skal ikke uttale nogen personlig mening om et sådant fremtidsperspektiv, men jeg hadde lyst til å spørre, om spørsmålet om de lettelser som må til for at Tyskland skal finne veien tilbake til Folkeforbundet, er blitt drøftet mellom de skandinaviske land, om f.eks. det spørsmål blev drøftet på det utenriksmøte som blev holdt ifjor høst, tror jeg det var.

Så var det nær sagt vår deltagelse i krigen mellom Bolivia og Paraguay - det var egentlig for det jeg forlangte ordet. Jeg er så enig med hr. Hambro i, at det er nedslående å høre om og lese om vår stilling til dette spørsmål. Vi kjenner til fra dok. A, fra utenriksministerens redegjørelse i utenrikskomiteen

og fra redegjørelsen idag, at trykket på Norge, antagelig fra Folkeforbundet, blev nokså sterkt, fordi Norge drev med denne eksport til Bolivia. Sverige gjennom sin utenriksminister bevirket så, at Norge ikke var pliktig til å avta den kontraktmessige del av den leveranse som vi skulde ha fra Sverige, fra Bofors, men så fikk regjeringen, var det vel, høre at det var andre som sendte til Bolivia og Paraguay, og så går man hen og begynner eksporten igjen. Vi mottar noter fra England, kanskje det var fra Folkeforbundet også, hvor man klandrer Norges optreden i denne sak. For å tjene penger, for å skaffe arbeide går man hen, tross det løfte som var gitt nede i Genève, og tross Sverige hadde sørget for at vi ikke skulde komme i beknip med vår kontrakt med Bofors, og begynner eksporten påny. Siden, sa utenriks- og statsministeren, var det hendt noget igjen og med triumferende stemme fortalte han oss, at Folkeforbundet hadde ophevet embargoen. Jeg hadde også her lyst til å stille et spørsmål: Kjenner statsministeren til hvorfor Folkeforbundet har endret mening i et så viktig spørsmål? Jeg kunde tenke mig, at det er efter påtrykk fra rustnings- og våbenindustrien. Hr. Hambro skildret her, hvor mange folk denne industri sysselsetter, og det er en industri som vi allesammen kjenner til har en forferdelig stor makt utover i landene, og er det så, at det er den industri som også formår å øve et så sterkt påtrykk på Folkeforbundet, som skulde stå over hvert enkelt land, så er det ikke meget håp for Folkeforbundet heller da. Svenskene vilde nu igjen åpne eksporten, sa statsministeren, og såvidt jeg oppfattet ham var der også nu anledning for oss til å opnå store bestillinger på dette marked. Jeg er så enig i, at man i disse tider skal anstrenge sig for å beholde sine gamle markeder, og man skal også gjøre hvad man kan for om mulig å erhverve nye, men jeg sier det ærlig, at jeg er ikke noget begeistret for at vi skal forsøke å beholde Bolivia som et marked for våre granater og vår geværammunisjon. Jeg vet at det kan bety arbeide. Jeg så nettop i en avisnotis, at Raufoss nu arbeider for høitrykk, for full steam. Jeg vet ikke hvor de har skaffet sig bestillinger nu, enten det er fra mere eller mindre skumle land og skumle forretninger. Jeg tror i likhet med hr. Hambro, at vi bør se meget nøie på dette spørsmål. Jeg förstod statsministeren slik, at der endnu ikke var inngått nogen kontrakt med Bolivia igjen. Jeg håper det, og jeg vil uttale det håp, at før man inngår kontrakter igjen med Bolivia og Paraguay, som efter hvad verdenspressen har erklært er en forsøksindustri, et forsøksslakteri for den moderne våbenhandel, så bør den sak forelegges for denne forsamling. Og jeg vil også legge til, at jeg tror slik som disse spørsmål nu har utviklet sig, at enhver leveranse til andre makter av våben eller ammunisjon fra Norge bør forelegges for Stortinget. Jeg er så enig med hr. Hambro i, at det nytter ikke å snakke i det blå om fredsbestrebelse o.s.v., hvis vi overhodet ikke vil gå inn på det spørsmål som rustningsindustrien idag stiller op for hvert eneste land og hvert eneste folk. Det var disse ord jeg vilde si om Bolivia-affæren.

Hvad angår de forskjellige handelspolitiske spørsmål som statsministeren var inne på, så samlet han jo det til slutt i en ganske enkel betraktning som gikk ut på, at vår

handelspolitiske stilling var vanskelig, overalt var det vanskeligheter i veien for å kunne få tilfredsstillende avtaler i stand. Det var Spania, det var Italia og det var også flere land. Han nevnte Portugal-traktaten også, hvor statsministeren sterkt understreket, at det var nødvendig å få ratifisert Portugal-traktaten så snart som mulig. Dertil er bare den ting å si, at Stortinget ennå ikke har fått Portugal-traktaten, og så lenge Stortinget ikke har fått den kan ikke den opfordring med nogen stor styrke rettes til Stortinget. Det er regjeringen som har sittet inne med traktaten, og så lenge som den ikke er kommet til Stortinget kan man ikke vente at Stortinget kan ha gjort noget i den anledning. Jeg skal ikke gå nærmere inn på den, vi kommer tilbake til den. Eftersom jeg hørte var traktaten nu sendt til Stortinget, og da får vi den vel snart; men jeg vil erklære mig enig med hr. Hambro i hans betraktninger over de telegrammer som er avsendt og som jeg vet at der finnes en hel masse av i lommene hos enkelte representanter rundt omkring her i salen. Det forekommer mig at det er noget bestilt ved hele affæren. Og jeg synes, så lenge som traktaten ikke var ratifisert, at det skulde ha tilsagt de folk som har ekspedert disse telegrammer, at de kunde holdt inne med disse varme anerkjennende ord om traktaten. Det er godt mulig at den har sån veldig betydning for vårt land, at den er nærsagt en seir for norske forhandlere, for norsk industri, men vi må først få se den før vi kan dømme om disse ting.

Den ærede statsminister sa i forbindelse med konklusjonen, at regjeringen hadde prøvet å holde sig vekk fra planøkonomi, fra restriksjoner og lignende ting som enkelte land har vært så dumme at de innlot sig på. De ting vilde bare skaffe oss vanskeligheter, og regjeringen hadde bestrebt sig på å føre en liberal handelspolitikk. Ja vi håper at vi engang kommer til trontaledebatten, der er det jo også en passus om at den liberalistiske frihandelspolitikk er det beste og det heldigste og det er det som regjeringen står på. Men jeg synes ikke det er meget å skryte av statsministerens liberalisme når det gjelder det handelspolitiske område, for hvor statsministeren kommer og regjeringen kommer og skal forhandle, blir de møtt med det som nu er felles for alle land, at han må ta forholdene slik som de nu engang ligger an, det er restriksjoner, det er kvoter som vi må gå inn på. Men på tross av at forholdene har artet sig slik som de har, erklærer statsministeren allikevel at hans linje er den riktige, det er bare det at den ikke følges. - Vi kjenner alle eventyret om den standhaftige tinnsoldat. Han gikk fra fall til fall, fra nederlag til nederlag, men han sto like strunk og stiv bakefter.

Stray: Jeg skal ikke komme inn på utenriksministerens redegjørelse i nogen større utstrekning, men det er bare et enkelt spørsmål jeg vil få lov å nevne, fordi det berører de distrikter som jeg har den ære å representere. Jeg er fullt klar over at de samme spørsmål formentlig kommer op igjen under behandlingen av Portugal-traktaten, men jeg mener allerede på det nuværende tidspunkt å være pliktig til å sette fingeren på spørsmålet. Utenriksministeren sier i sin redegjørelse, at da Portugal forlangte å få eksporten til Norge fastsatt med en sum

av 30 000 hl. portvin og madeira samt 10 pct. av Norges innførsel av kaffe, kakao og mandler, så blev disse krav avvist absolutt, men regjeringen fant å kunne gå med på å ta 28 900 hl., idet Vinmonopolet mente det kunde importere det, idet det svarte nogenlunde til gjennomsnittet av vår import av portvin. Den var visstnok gått noget ned i de siste år, står der, men det mente at det ikke skulde være nogen større vanskelighet å opfylle dette krav, - dette var hovedkravet.

Hvorfor var monopolets import av hetvin gått ned? Jo, fordi der vokser frem en norsk vinindustri. Den er vokset så sterkt at den truer med å ta luven fra omsetningen av den utenlandske vin. Bønderne på våre kanter merker utmerket godt den støtte som ligger i den norske vinproduksjon. Nu fører imidlertid Vinmonopolet en prispolitikk - formentlig med regjeringens sanksjon om ikke efter regjeringens henstilling - som tar direkte sikte på å trakassere den norske vinomsetning ved en kunstig prispolitikk, å ødelegge norsk vinproduksjon til fordel for innførsel av den portugisiske. Det er et direkte slag mot norsk arbeidsliv. Det er ikke så store industrier dette, men de er av stor betydning for de distrikter jeg representerer, og jeg synes nok at det hadde vært på sin plass om utenriksministeren ialfall hadde nevnt at denne interesse var tilstede, men det er ikke omtalt. Jeg vil henstille til komiteen, når den skal behandle Portugal- traktaten, å være opmerksom på denne side av saken. Jeg har fått avskrift av en henvendelse som regjeringen har fått fra Norges Bondelag om dette spørsmål, og hvor det heter: "Da betydelige mengder frukt og bær av norsk avling finner anvendelse i norsk fruktvinproduksjon, og da denne produksjon beskjeftiger adskillige norske arbeidere, finner Norges Bondelag at det er urettferdig å legge vanskeligheter i veien for omsetning av norske fruktvinprodukter sett i forhold til importert vin. Norges Bondelag mener at norsk fruktvinproduksjon har krav på å arbeide under tilsvarende stabile forhold som enhver annen lovlig næringsgren her i landet." - Lignende resolusjoner er sendt fra et møte av arbeidere og bønder i Grimstad, men det ser ikke ut til at disse folk skal bli hørt. Jeg tror tvertimot at det er hensikten å tvinge de nevnte bønder og arbeidere bort fra en produksjon som kan finne avsetning og tilbake til produksjon av kjøtt, flesk og melk. Men markedet er overfylt av disse produkter i forveien, og det er derfor nødvendig å finne nye arbeidsmuligheter. Jeg vil nedlegge en protest mot den prispolitikk Vinmonopolet fører så langt den tar sikte på å knekke den norske vinproduksjon til skade for norsk arbeidsliv.

Th. Mowinckel: Den ærede utenriksminister berørte i sin redegjørelse forskjellige forhold som jeg vil få lov til å komme inn på, idet jeg mener mig i besiddelse av en viss faglig innsikt på enkelte områder der. Det gjelder først og fremst våre forhandlinger med Brasil, hvor utenriksministeren gav tilkjenne at der fra kaffegrossistene her hjemme var gjort hvad der kunde gjøres for å omlegge importen slik at det blev mere Brasil-kaffe enn hittil, og at man derigjennem skulde kunne bidra til bedre vilkår for vår fiskeeksport på Brasil. Jeg kan si at alle de forsøk som vi har gjort frivillig, har strandet

på manglende forståelse fra de brasilske myndigheters side. Men jeg må også si at jeg ikke har tro på at vi får det norske folk til frivillig å drikke i stigende utstrekning Brasil-kaffe istedenfor det som nu hovedsakelig brukes her hjemme, nemlig Salvador-kaffe og Liberia-kaffe. Jeg nevner dette her, for jeg vil nødvendig si det offentlig, at jeg har stor tvil om at det lykkes ad frivillighetens vei. Fordrer Brasil at vi skal kjøpe betydelig mere kaffe fra det land, er jeg bange for at vi må gå til importforbud med kontingentering. Det er så vanskelig å få omlagt smaken hos folket, så meget mere som Brasil-kaffe idag i forhold til den vare som brukes av den store fisker- og arbeiderbefolkning på Vestlandet og i Nordland, er for dyr. Jeg hører nu at Lorentzen, direktøren for Syd-Amerika-linjen, er i Brasil, og at han har fått regjeringens fullmakt til sammen med vår representant der nede å forhandle med Brasil. Jeg vil henstille at Norges Kolonialgrossisters Forbunds ledelse, efter hvert som de forhandlinger skrider frem, blir tatt med på råd. Jeg har dessverre den følelse at man i altfor liten utstrekning tar de fagkyndige med på råd når det gjelder den slags forhandlinger. Det er nødvendig i denne tid å spørre de sakkyndige når man vil søke frem til et godt resultat. Det blev mig meddelt at under forhandlingene med Spania om klippfisken blev det spurt, som det står i den forelagte trykte redegjørelse, fiskeridirektøren om hvilket kvantum man skulde forhandle om, men fiskeridirektøren selv var ikke hjemme, det var en fungerende mann som svarte at de skulde ta 10 000 tonn som forhandlingsutgangspunkt. Klippfiskeeksportører har sagt til mig - om det er riktig, vet jeg ikke - at man burde ha begynt med 20 000 tonn, og det er meget som taler for det når man nu har nådd til 13 000 tonn såpass lettvtint. Hvorfor ikke spørre de sakkyndige når man går på sådanne forhandlinger? Lederne av disse forskjellige næringsforbund kan også behandle disse saker hemmelig om fornødent. Det er jo ikke tollforhøielser det gjelder, hvor den enkelte kan forsøke å vinne fordeler på andres bekostning.

Med hensyn til forhandlingene med Italia vil jeg ha sagt hvad jeg nevnte under en tilfeldig samtale med ekspedisjonschefen i Handelsdepartementet, at vi kan utvilsomt ordne det slik at vi kan kjøpe en del mere fra Italia også innenfor min branche. Kanskje kan vi greie det uten at vi behøver å gå til kontingentering, og jeg vil henstille at man konfererer med oss sakkyndige om det når man nu fortsetter disse forhandlinger.

Så er det en ting som ikke blev nevnt i redegjørelsen, det er forholdet til Kuba. Jeg vet ikke hvordan det er i øieblikket, men mitt forbund har ialfall gjennom Handelsdepartementet og direkte vært i stadige forhandlinger om at vi skal kjøpe et større kvantum sukker fra Kuba for å tilfredsstillende dette land og lette vår eksport til Kuba av klippfisk. Om det nu står i stampe, eller om det er mulighet for å få en tilfredsstillende løsning der, det vet jeg ikke, men jeg kan si at vi som besørger den import, er villige til å gjøre vårt beste for å løse det på en tilfredsstillende måte.

Presidenten: Der er no innskripte ei heil rekkje talarar, og presidenten gjer framlegg um at tida for dei talarane som

heretter vert innskrivne, vert sett til upptil 2 minuttar - og går ut frå at framlegget er vedteke.

Dybwad Brochmann: Jeg heftet mig i statsministerens tale særlig ved at han hadde imot planøkonomi. Da jeg har en stikk motsatt opfatning, skal jeg bare få lov til å gjøre nogen bemerkninger. Det er ganske naturlig, sett fra den nuværende regjering's synspunkt, at man har imot planøkonomi, for planøkonomi gjennomført her i Norge vilde meget hurtig komme til å blottstille det faktiske forhold som sannsynligvis vilde vise sig å være noget i retning av at vi betaler et par hundre millioner for hver gang vi selger for 100 millioner. Hvis vi vilde regne ut i totalitet, i alle enkeltheter, Norges nuværende eksport og import og så legge til de muligheter vi hadde for hjemmetilvirkning av mange ting som i øieblikket ikke lønner sig - hvis vi vilde se nøie på hvad det vilde koste oss og hvad det vilde bringe oss å forsøke å gjøre oss selvhjulpne under de nuværende forhold, er jeg ikke et øieblikk i tvil om at alt peker i retning av planøkonomi. Men det er to slags planøkonomi. Det finnes planøkonomiske teoretiskere i våre dager som bygger videre på prispolitikken, på skattepolitikken, på budgettpolitikken, med andre ord: på de fiktive verdier, og deres planøkonomiteorier er selvfølgelig helt misvisende og ikke å stole på. Hvis man skulde gå over til en planøkonomi som var positiv og som vilde befri Norge og hjelpe vårt folk ut av krisen, måtte vi gå over til en planøkonomi som bygget på realverdier og ikke på fiktive verdier, og følgelig ikke på bevilgningspolitikk og denne evige organiserte prispolitik: alles kamp mot alle. Da måtte man gå til en planøkonomi, basert på det norske samfunds totale produksjonsmuligheter på den ene side og vårt reale konsum og behov på den annen side.

Jeg skal nevne et eneste lite praktisk eksempel som jeg nylig støtte på. Vi kjenner til at den norske hermetikkindustri i mange år har brukt olivenolje til å legge ned norske sardiner i. Jeg traff tilfeldigvis en fabrikant på Vestlandet som var kommet på den morsomme idé å legge ned sardiner i raffinert medisintan. Han forsikret at det vilde koste det halve, til tross for at emballasjen da måtte bli aluminium. Da denne vare blev undersøkt - og vi var mange som forsøkte den - viste det sig at den var meget mer velsmakende enn olivenoljesardinene våre. Og når man undersøker det kjemisk, viser det sig at dette er en ganske annen vitaminrik vare, det er en ganske annen næringsverdi i vår medisintan og i fisk som blir nedlagt i den, fremfor i olivenolje. Jeg er ganske sikker på, at hvis man nu i Norge vilde begynne å gjennomføre en slik tilvirkning, - de som vil undersøke det, vil se at jeg har rett - vilde vi øieblikkelig komme i kollisjon med Frankrike og Sydlandene, hvorfra vi importerer denne olivenolje - jeg vet i øieblikket ikke for hvor mange millioner. Jeg nevner dette som et eksempel på hvor mange muligheter det vilde åpne sig for oss i samme øieblikk vi ikke mere lå og krøp for fremmede på den måte som vi nu har gjort gjennom mange år.

Den handel som statsminister Mowinckel i øieblikket driver med utlandet, er i virkeligheten en handel som bygger på den falske forutsetning at vi for enhver pris må og skal bli våre

varer kvitt. Men hvordan harmonerer den tingenes tilstand med den kjensgjerning at det går hundre tusen av mennesker med økonomiske bekymringer for det nødvendige utkomme her i landet? Hva interesse har vi av å sende meierismør til England for kr. 1,00 pr. kg.? Hva interesse har vi av å eksportere noen varer, når vi må importere andre som vi ikke engang har bruk for? Jeg er enig med hr. Stray i hva han sa om den norske vintilvirkning, vi kunde produsere meget bedre og meget mer vin i Norge, hvis vi fikk lov til det. Men når man hører hr. Hambro og statsminister Mowinckel uttale sig som de gjorde idag, skulde man ha lov til å si, at hvis de to herrer var utenlandske representanter, ansatt her for å tale utlandets interesser på norsk bekostning, kunde de ikke gjøre det bedre enn de gjorde det i de to innlegg idag.

Jeg vilde gjerne foreslå for den nuværende, nye finansminister at han lot nøiaktig undersøke det regnestykke: Hva koster det Norge å få lov til å selge for disse millioner som vi selger for? - så fikk man en aldeles autentisk utførlig oppgave over den ting.

Dessuten har jeg et annet grunnsyn som er vidt forskjellig fra regjeringens, og det er dette at verdenskrisen som hr. Mowinckel går og håper på skal løses, foreløbig ikke kan løses på internasjonal grunn. Jeg er ganske forvisset om at det aldri her på jorden blir nogen løsning av disse kriser, hvis ikke de enkelte land kommer til sans og samling og begynner å løse krisen hver for sig. Sålenge vi innlater oss på alt dette internasjonale og lar oss fiksure av all den internasjonale galskap, kan jeg trygt si, sålenge vi ligger og arbeider innenfor den fiksjon som mange av de nokså primitive nasjoner i Genève gjør, får vi ikke orden på våre forhold. Vi må først orientere oss norsk i Norge. Vi må først skape orden i våre lokale forhold. Det skulde ikke være umulig å ernære 2 1/2 mill. mennesker meget lettvintere og billigere og sorgløser enn vi gjør det nu. Det skulde være en meget enkel ting å ta eksistensfrykten fra det norske folk. Men denne eksistensfrykt driver snart folk både i Oslo og utenfor Oslo til hva som helst. Eksistensfrykt har ingen berettigelse i virkeligheten, for det er nu meget mer enn nok for alle å leve av. Jeg er overbevist om at det er plass for mange millioner mennesker i Norge, men da må den Mowinckelske utenrikspolitik innstille, og da må det komme planøkonomi, og klassekamp og partikamp må oppgis og budgettpolitikken innstilles.

Jeg er ganske enig med de talere som vil at vi skal avruste og forby alt som heter våbeneksport. Men da er vi straks kommet inn på den linje at Norge skal gi verden eksemplet, da har vi allerede brutt med det internasjonale prinsipp som består i å gjøre alt for penger! I det øieblikk vi går til det skritt, er vi inne på den riktige vei, men da skal vi også ta konsekvensen og være selvstendige i hele vår øvrige offentlige ferd. Dersom man tenker sig at Norge gav verden den riktige og gode impuls med hensyn til avvebning også innenlands, med hensyn til å forsøke å ta skjeen i en annen hånd og løse krisen for Norges vedkommende så langt som den kan løses, så er jeg ganske overbevist om at i det lange løp vilde det komme vårt land til gode. Det vilde få fremtiden på vår side fordi vi arbeidet sammen med utviklingen istedenfor som

hittil mot utviklingen. Det land har størst chanser som gjør det. Det er dessuten en naturens lov at alt det hele og sammensatte vokser fra det enkle - aldri omvendt. Det er bare i politikken at man tenker sig dette anderledes. Alt som hører virkeligheten til vokser fra det enkle til det sammensatte. - Derfor må vi først skape en frisk nasjon før vi håper på en frisk hel verden.

Ingen forviklinger på jorden idag kan løses internasjonalt bare av den simple grunn, at de mange forskjellige nasjoner som kommer sammen i Genève, ligger på vidt forskjellige utviklingstrin. Uten å ville si for meget om oss nordmenn - så er vi i flere henseender meget mere utviklet, langt mere demokratisk og bevisst utviklet, enn mange andre av dem som vi forhandler med i Genève. Det er en umulighet å tro at man kan ta hele verden på nakken og bringe orden i hele verden på engang. Det er et forfengelig håp og et "Babels tårn". La oss vise at vi i vårt lille rike, velsignede land kan utnytte våre muligheter og skape fred og gjensidig forståelse. La oss gi verden den gode impuls, så kan det hende at Norge kunde komme til å virke som en surdeig ute i den internasjonale verden. Det kunde hende at utlendingene vilde begynne å lytte litt efter hvad vi foretok oss herhjemme, og det kunde hende at de ikke bare kom hit op som turister for å se på våre fjell og fjorder, men at de kom fordi de respekterte at vi var et foregangsfolk også på andre områder.

Jeg vil så innstendig som mulig advare mot den utenrikspolitik som statsminister Mowinckel driver. Jeg tviler ikke på at han selv mener det godt og gavnlig, men jeg er ganske forvissnet om at den er forkastelig. Jeg får ofte det inntrykk at vi ikke blir kvitt den regjeringen og det prinsippet, før de har drevet det så langt at vi er blitt bundet på hender og føtter og ikke har det spor mer å skulle si i vårt eget land. Jeg tror det er i den ellefte time at vi begynner å ordne for oss selv, feie for vår egen dør og renonsere litt på all den internasjonale delaktighet.

Statsminister Joh. Ludw. Mowinckel: Det var et par spørsmål som blev stillet til mig i den påfølgende debatt. President Nygaardsvold var inne på Tysklands stilling, hvorledes man skulde underlette Tysklands tilbakevenden til Folkeforbundet. Ja, det er sannelig ikke så lett å svare på fra denne talerstol. Som forholdet nu er, ruster Tyskland ganske ukontrollert og i den utstrekning det selv finner riktig, så det vil tross alt være en fordel at de tyske rustninger kommer inn under Folkeforbundets kontroll. Det er bedre enn som det nu er. Men der gis andre muligheter for å underlette Tysklands tiltreden. Jeg vil bare nevne en slik ting, at Versaillesfredens bestemmelse om Tysklands skyld blir ophevet. Det vil ha en veldig betydning for hele det tyske folk om den skyldparagrafen, som så urettmessig og urettferdig er satt inn i Versailles-traktaten, og som Tyskland blev tvunget til å underskrive, blev ophevet. Så der er nok fredelige måter også å underlette Tysklands inntreden på. President Nygaardsvold spurte videre, hvorfor Folkeforbundet, eller denne Genferkomiteen, har frigitt våbeneksporten til Bolivia. Det er heller ikke så lett å svare på, men jeg tror ikke at det - som

hr. Nygaardsvold mente - skyldes våbenindustriens veldige innflydelse, skjønt den utvilsomt er meget stor. Jeg tror snarere det skyldes den omstendighet at Bolivia har rettet sig efter sine forpliktelser overfor Forbundet, hvor det gjelder å få fred i stand, - hva Paraguay ikke har gjort, og at det derved er inntrådt et urettferdig forhold mellom den skyldige og den uskyldige eller mindre skyldige - til skade for den uskyldige eller mindre skyldige. Og Paraguay er i den stilling at det ganske anderledes lett kan skaffe sig våben, tross den såkalte embargo, enn Bolivia kan, fordi Paraguay ligger slik at det lettere kan få importert våben. Så jeg tror nok at hovedgrunnen er den at Folkeforbundet synes Bolivia er blitt behandlet urettferdig. Hvorvidt dette er helt riktig, kan jeg ikke si, men jeg kan tenke mig det.

Hvad nu våbenfabrikasjonen på Raufoss angår, så får jo sannelig, efter de uttalelser som er falt fra begge de ærede stortingspresidenters side, enhver våbenhandel fra Raufoss stanses øieblikkelig, og det til tross for at det er en ganske kostbar historie, og det er visst ikke hyggelig for de hundrer av arbeidere som er beskjeftiget der oppe. Jeg har alltid trodd at vi, som hittil, skulde få drive legal handel fra Raufoss, at vi hadde rett til å selge våben til regjeringer - særlig når regjeringene ikke var i krig. Og det er ikke lenge siden det er blitt avsluttet en handel om å levere ammunisjon til en regjering som ikke var i krig. Skal man være helt konsekvent, får man også stoppe leveransen av eksplosive stoffer til den norske armé da, for de leveranser som hittil har vært gjort har som regel vært til regjeringer som vilde holde sitt forsvar i orden, og som selv kanskje ikke engang har vært i besiddelse av våbenfabrikker og derfor har kjøpt utenfor. I Sverige, hvor man jo har en meget fredsvennlig regjering og en regjering som har lagt megen vekt på at den embargo som blev bestemt skulde oprettholdes, og som har hjulpet oss med det - i Sverige er der fornylig avsluttet kontrakt om leveranse til sydamerikanske stater for over hundre mill. kroner. Men det er gitt at efter de uttalelser som er falt her iaften, så vil regjeringen ikke tillate videre leveranser fra Raufoss' side til selv de fredeligste regjeringer ute, før den sak er blitt behandlet av Stortinget. Så får Stortinget se på, om det vil innskrenke våbenfabrikasjonen på Raufoss til det innenlandske behov. Det kan gjøres, men det koster betraktelig økonomiske ofre, og mange mennesker blir arbeidsløse. Der har vært gjort adskillige forsøk på å omlegge fabrikasjonen på Raufoss til civil drift. Det har ikke være heldige eksperimenter. Det har kostet staten og Raufoss mange penger og har ikke ført frem. Dette kan man beklage, men det er forholdet.

Men det er gitt at det høres meget sympatisk og tiltalende ut dette, at Norge ikke skal selge en patron utenfor sitt eget land, det høres meget tiltalende ut, man må bare ikke tro at det redder et eneste menneskes liv. Men moralsk og idealistisk er det visst meget riktig, og hvis Stortinget vil ta de med moralen og idealene forbundne utgifter og den arbeidsløshet som følger med det, vel, så kan ingen ha noget mot det å si.

Der blev fra hr. Th. Mowinckels side rettet bebreidelser mot regjeringen fordi den ikke tok sakkyndigheten tilstrekkelig med på råd. Det er en urettferdig bebreidelse. Jeg tror man kan

si at Handelsdepartementet så å si stadig holder sakkyndigheten i hånden hvor det gjelder handelspolitiske forhandlinger, og hr. Th. Mowinckel må vite at også med hans eget forbund har man stått i stadig forbindelse, nettop hvor det gjaldt kaffespørsmålet i Brasil, og det var ikke uten grunn at jeg med slik anerkjennelse nevnte grossistimportørenes velvillige stilling like overfor disse spørsmål. Og hvad det portugisiske og spanske forhold angår, som spesielt blev nevnt, så har vi hørt det før. Det var noget av det dummeste klippfiskeeksportørene gjorde, at de skrek op over hele landet fordi de ikke øieblikkelig fikk ordnet prisene slik i Portugal, som de syntes var naturlig, på grunn av Islands konkurranse. Det var noget av det dummeste de gjorde. Hvad Spania angår er det ganske sant at fiskeridirektøren gjorde den feil at han nevnte et for lite kvantum først. Men den sakkyndighet som staten først og fremst skal søke, det er sin egen sakkyndighet, det er fiskeridirektoratet, og det får da i neste omgang sette sig i forbindelse med de spesielle brancher som ligger under dets område. Dette med de 10 000 tonn blev forøvrig meget hurtig rettet og man kom op i et krav på 15 000 tonn. Vi hadde en spesiell klippfiskmann som utsending i Spania som hjalp til med underhandlingene. Vi har også, hvad jeg allerede nevnte i utenrikskomiteen, en fast fiskerikonsulent på den pyreneiske halvø, som skal vareta våre interesser der og som kjenner meget godt til disse forhold. - Vi har så ofte følelsen av at man har svært lett for å pryle løs på departementene, når ikke alt går efter ønske. Det er noget som både Handelsdepartementet og Utenriksdepartementet svært ofte får føle. Men heldigvis, av og til, når det går godt, får vi også anerkjennelse for det arbeide som er gjort. Men det er ikke alltid vedkommende departements feil at det ikke går godt, ofte kan det hende at fagkyndigheten i sin iver legger visse stener i veien for det offentliges arbeide. Jeg er nokså enig med president Hambro i at det er lite vel betenkt av de herrer klippfiskeeksportører, som var så ivrige efter å reise ned, at de går inn på telegrafkontoret og avsender den slags norske telegrammer. Når der uttrykkelig er henvist til legasjonen for å få all den hjelp og bistand som de trenger, så skulde voksne og forstandige folk ikke sende slike telegrammer en clair, men få dem chiffreert i legasjonen som så besørger dem videre. Men sådan er sakkyndige av og til, det er ikke alltid man har den hjelp av dem som de mener de kan yde.

Handberg: Jeg skal bare si et par ord, for jeg går ut fra at Stortinget beslutter denne utenriksministerens redegjørelse oversendt komiteen, så den senere kommer til behandling. Det var et supplement som utenriksministeren kom med idag, idet han før jul har sagt det vesentligste av det som er oss forelagt i et møte i den utvidede utenrikskomite, som varte i to dager. Det var efter opfordring av utenrikskomiteen at utenriksministeren dengang kom med redegjørelsen, og forsåvidt det ikke var kommet en sådan anmodning hadde vi nok ikke fått den. Jeg påtalte i et møte at der var for lite kontakt mellem Utenriksdepartementet og utenrikskomiteen, jeg fikk hårde knubb for det, men jeg vil gjenta det her at jeg mener det vilde være bra om det var bedre kontakt, og ikke, som president

Nygaardsvold sa, at utenrikskomiteen er den siste som får vite noget. Det har her vært nevnt flere spørsmål, f.eks. våbeneksporten og eksporten av ammunisjon. Jeg er der enig i hvad presidentene Hambro og Nygaardsvold har sagt. Jeg mener at den nasjon som har den ære å utdele Nobels fredspris, ikke skal være den første til å innlate sig på slikt og motta kritikk fra andre land fordi man er illojal. Det har vært nevnt disse telegrammer og statsministeren nevnte at han syntes det var rart at forstandige menn innlot sig på å sende telegrammer på den vis. Men det er en annen ting som jeg i sin tid stusset litt over, og det var da jeg satt i Ingeniørenes hus og hørte et foredrag av utenriksministeren, hvor han omtalte forskjellige utenrikspolitiske spørsmål. Han omtalte således f.eks. vår handelsbalanse like overfor Japan, hvor fordelaktig vi stod like overfor Japan. Jeg reagerte mot at noget slikt blev sagt i et offentlig møte, for man vet jo at det kommer videre, at det blir kjent, også når det gjelder Japan og dets representasjon her i landet. Men vi kommer jo tilbake til de forskjellige spørsmål, så jeg skal fatte mig i korthet. Jeg synes også det var rart at statsministeren, som er chef for den regjering som jo er den eneste som kan regjere her i landet, til slutt, som påheng, benyttet sig av en avisartikkel, en attest fra en kjøbmann i Bergen. Jeg synes det lå for lavt, jeg hadde ventet mig mere av den uundværlige venstreregjering.

Olsen-Hagen: Det kunde ganske sikkert være meget å si til den redegjørelse som stats- og utenriksministeren har gitt idag, og likeledes til dok. A, men det har jo flere sagt de ikke vil komme inn på, og jeg skal heller ikke gjøre det før saken er behandlet i komiteen. Men der var en ting jeg savnet i den ærede stats- og utenriksministers redegjørelse, og det var hvordan det forholdt sig med vår handelsforbindelse med Sovjet-Russland. Det nevntes der intet om, ikke et eneste ord. Det er ganske store interesser som knytter sig til dette land, og jeg synes at vi burde ha fått en redegjørelse også for dette lands vedkommende.

Med hensyn til de uttalelser som falt angående våbeneksporten, ammunisjonseksporten, så vil jeg si at de saker har jeg vært med og behandlet, og jeg kan ikke si annet enn at jeg gleder mig over den svingning i synet på dette spørsmål som der er blitt hos Stortingets 2nen president, hr. Hambro. Jeg vil gjøre opmerksom på at det fra arbeiderpartiet og fra arbeiderne på Raufoss og Kongsberg og Kjeller og Horten utallige ganger har vært rettet henvendelser til denne forsamling og til regjeringen om å gå aktivt inn for å utvide den civile produksjon, og vi har også hatt den glede at de som leder Kongsbergfabrikken og Hortenfabrikken, har interessert sig for disse spørsmål. Særlig Kongsberg Våbenfabrikk har interessert sig sterkt for å få op den civile produksjon. Men det kan vi ikke si om den som leder Raufoss Ammunisjonsfabrikk. Hans opgave har det vært, synes vi som har sittet og stelt med disse ting på nært hold, å reise rundt i verden for å skaffe sig ammunisjonsbestillinger fra utlandet, og det var ikke meningen; ialfall må det være en misforståelse av dem som steller med Raufossfabrikken at man skal ha topp- produksjon ved Raufoss på grunn av utenlandske bestillinger. Nu arbeides

det, såvdt jeg så av en notis, ikke bare med full styrke, men det arbeides også på overtid ved Raufoss Ammunisjonsfabrikk, og det var ikke hensikten at man skulde ta bestillinger slik at man måtte arbeide både dag og natt. Jeg vet ikke hvordan dette ligger an, for det er første gang jeg har sett det omtalt i denne redegjørelse i dok. A og nu i denne diskusjon som har vært ført her, men når disse ting er kommet på tale og hr. Hambro så sterkt har fremhevet at man må bort fra disse ammunisjonsbestillinger fra utlandet og over i civil drift, så vil jeg henstille til regjeringen, når den bearbeider denne sak, også å bearbeide spørsmålet om utvidelse av den civile drift, ikke civil drift i den forstand som direktøren ved Raufossfabrikken betrakter ammunisjonsfabrikasjonen, men civil produksjon av det som vi i dagligtale kaller for civile varer, og hvis regjeringen vil være så vennlig å ta denne sak med, kanskje i samarbeide med en engere komite, så la oss få høre litt om det. Statsministeren sa nettopp nu at man hadde dårlige erfaringer. Jeg går ut fra at han sikter til kulelagerfabrikasjonen, men neimen om det var nogen dårlig forretning. Man fikk det til at det var en dårlig forretning for staten, men jeg tror at hvis man hadde latt den arbeide i ro, så vilde det ha blitt en god forretning for staten, men der gikk man et annet lands ærend og etter min mening den privatkapitalistiske interessenes ærend og nedla en civil drift som kunde ha beskjeftiget et par hundre mann med tiden. - Når jeg forlangte ordet, var det for å komme med en ærbødig henstilling til regjeringen om å ta dette meget viktige spørsmål, den civile drift, op til behandling. Jeg vet at jeg har store deler av landets befolkning med mig i en slik henstilling, og jeg vet med bestemthet at arbeiderne står bak et slikt krav.

Bjørnson: Jeg følte mig meget tiltalt av hvad hr. Hambro sa med hensyn til våbenfabrikasjonen der oppe på Raufoss, men jeg kan ikke nekte for at jeg synes, når man går inn på realitetene, at der er nokså meget sentimentalitet i det, litt oxfordsk synes jeg rent ut sagt det er. Det gjelder jo her å holde oppe næringslivet, og jeg holder med statsministeren når han sa at man redder ikke et menneske ved å stanse fabrikasjonen av de patronene som lages der oppe. Jeg vil ved samme anledning også feste mig ved noget som statsministeren bragte på bane og som jeg mener er meget forstemmende i denne tid, og det er, at det lille Island skal makte å sjalte ut Norge på dets gamle marked nede i Spania, at vi ikke kan makte å oprettholde en slik standard når det gjelder våre fiskeprodukter, at dette land skal sjalte oss ut. Og det vil jeg få lov til å si til disse iherdige representanter fra fiskeriene i vårt land, som stadig står op her i Stortinget og taler til beste for sin befolkning, at jeg tror de har en opgave her som kanskje kan være større enn de ord de kommer med her fra denne talerstol. En annen ting som også blev nevnt idag av statsministeren, var vår veldige flåte. Tillat mig som bonde og næringsdrivende i landet å spørre om ikke snart denne vår flåte er stor nok? Det ser ut til at den skal kjøres likesom i forgrunnen, slik som man i sin tid kjørte de hellige dyr foran sin armé, når man var redd for utfallet av slaget. Vi kan ikke

få lov til å selvberge oss, for vi har en flåte som alltid skal vernes. Det blev sagt av en stor dikter engang: Vår ære og vår makt har hvite seil oss bragt. Den gang var det kanskje få nasjoner som kunde ha de betingelser for å drive sin næring på havet som den norske hadde, den gang da de skulde klatre op i trærne. Men nu da også dette er en mekanisk affære, ser vi at alle land er kommet efter. Alle land forsøker også på dette område å gjøre sig selvberget, at de selv vil frakte sine varer og hente de varer de tar inn i sitt land. Jeg synes at et advarende ord fra Stortinget i så henseende kunde være på sin plass, et advarende ord til våre skibsredere, til de mektige firmaer, om de ikke vilde begynne å tenke litt på å minke tonnasje, og kanskje legge den naturlig noget ned. Ellers har de selvfølgelig hele landets ære og takknemlighet over sig. Det kan være farlig for en bonde å tale om disse ting, det vet jeg nok, for det er gebeter vi ikke egentlig behandler. Men jeg synes det er så ofte at menn, ikke minst fra denne talerstol, menn som står vår branche ennu fjernere enn vi i grunnen står denne det her er tale om, med stor sakkyndighet taler om hvordan bonden skal stelle sig her i landet.

Ørud: Som medlem av Stortingets militærkomite har jeg ikke kunnet undgå å legge merke til at den øverste hærledning har forlangt store beløp til ammunisjon, fordi vi manglet ammunisjon. Men regjeringen har gjennom den proposisjon som vi nu behandler, tildels helt nektet bevilgning eller også redusert den betraktelig. Det er nu vel ut fra den betraktning - ved siden av pengemangel - at disse ammunisjons- og våbenfabrikker vi har, skulde gå med full drift, slik at når noget kom på, skulde det være ganske raskt å fabrikere den ammunisjon vi trenger. Men hvis det skal gå den veien som vi nu forstår det er meningen ved uttalelser fra f.eks. statsministeren, at disse fabrikker kanskje helt skal nedlegges, hvorledes vil stillingen da være, når vi står like overfor en krig? Vi vet at det er ikke så lenge siden at vi hørte om den "skyfri himmel", i hvert fall lever vi som hørte den lansert. Kanskje himmelen nu ikke er så skyfri som vi har fått inntrykk av når vi har hørt på dem som har stått og uttalt sig på denne talerstol idag.

Presidenten: Dei talarane som kjem heretter, har ei taletid på upp til 2 minuttar.

Førre: Jeg forlangte ordet for å sette fingeren på det samme som hr. Olsen-Hagen nevnte, nemlig at statsministeren i sin redegjørelse ikke nevnte et ord om vår handelsforbindelse med Sovjet-Russland. Og jeg vil sette fingeren ikke bare på det at den ikke blev nevnt - der kan jo også være andre land som ikke er nevnt - men nettop det at vi i øieblikket mangler handelsforbindelse med Sovjet-Russland, skulde gjøre det påkrevet og aktuelt at statsministeren redegjorde for de handelspolitiske forhold til dette land. Jeg sikter i første rekke til vår eksport av salt sild til Sovjet-Russland. Den er helt ophørt, og det kan ikke undlate å få sine følger for sildedistriktene. Vi har godt fiske for tiden, og der selges jo en hel del fersk sild, men for saltsildens vedkommende er det

på det rene at hvis ikke staten på en eller annen måte sikrer salterne, vil det bli en ubetydelig saltning både av storsild og særlig av vårsild. Det vil ikke bare ha innflytelse for fiskerne og eksportørene, men det vil kanskje i ennu større grad ha følger for arbeidslivet i sildedistriktene. Jeg kan nevne at ordføreren i Haugesund i sin oversikt sist fredag uttalte at til tross for at fjoråret var et dårlig sildeår, har fattigutgiftene allerede steget med 70 000 kroner i det halvår som er gått. Det er forhold som burde påkalle regjeringens oppmerksomhet. Jeg går for øvrig ut fra at dette spørsmål vil bli gjenstand for særskilt behandling her i Stortinget. Ellers har det tidligere under behandling av statsgarantier vært uttalt at der er ting man ikke kan si i åpent møte. Det vilde derfor være bra om statsministeren uttalte sig i et lukket møte.

Lykke: Jeg bad om ordet for å protestere mot den uttalelse fra statsministeren at etter at de to presidenter har talt, så må vi stoppe all leveranse fra Raufoss. Jeg vil da si at vi i Stortinget må få lov til å ta stilling til det spørsmål. Fabrikasjonen ved Raufoss har vært under diskusjon her i Stortinget mange ganger i årenes løp, og vi vet hvad det har vært ofret av staten for at man skulde kunne gå over til civil produksjon. Vi vet hvad den kontrakt koster som vi var nødt til å slutte med den svenske kulelagerfabrikk for i det hele tatt å få lage kulelager der. Det er gjort, og det gjøres tildels med held, stadig forsøk på å føre mer og mer over i civil drift. Men geværammunisjon, det er en vare som ikke bare er krigsvare, og det er besynderlig at man plutselig skulde stoppe ammunisjonssalg til andre stater, fordi om der nu er foregått salg til et krigførende land, og det har vakt et visst mishag i Folkeforbundet. Man kan naturligvis være enig om at man må utvise forsiktighet, men ellers vil jeg påstå at salg av ammunisjon og fabrikasjon av denne ammunisjon er fullt legalt. Det går ikke an å si her at man vil stoppe hele salget av ammunisjon fra Raufoss fordi presidentene Nygaardsvold og Hambro uttaler sig mot salg.

For øvrig kommer jeg tilbake til de andre saker. - Det var en ting jeg gjerne vilde be den ærede statsminister være oppmerksom på, og som jeg også nevnte da vi hadde møte i den utvidede utenrikskomite: Sådanne konkurransen foregår nu mellom Norge og Island på Den pyrenæiske halvø og andre steder, hvor de avvekslende dumper hverandre i priser, vilde det være av betydning at der atter blev gjort et forsøk på å få istand en overenskomst mellom de to store produsenter av klippfisk.

Statsminister Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg hadde ikke tatt ordet igjen, hvis ikke hr. Olsen-Hagen hadde spurt direkte om Sovjet. Det kan jeg godt forstå, kan jeg gjerne si, at han gjorde, for det er naturligvis en beklagelig mangel med min redegjørelse at ikke Sovjet blev tatt med. Men det har sin naturlige årsak, idet der intet er å si om Sovjet. Det har vært gjort alle mulige forsøk på å komme i ny forbindelse med Sovjet; handelsråden har vært der henne nettop med dette salg av salt sild for øie, men det har ikke lyktes. Vi får håpe at utover våren vil Sovjet få et sådant behov for saltsild at det

kan komme handel istand. Det mangler nok ikke på interesse for handel fra regjeringens side og all støtte som må til og den kreditt som må ydes Sovjet kan man være ganske rolig for skal bli stillet til rådighet. Men forholdet til Sovjet ligger sådan an idag at man ikke kan stille noget bestemt i utsikt med hensyn til de forhåpninger man kan ha.

Ja, Raufoss ja - der er det ikke lett for regjeringen! Hr. Lykke har nu tatt avstand; men så har så representative folk som hr. Nygaardsvold for arbeiderpartiet, hr. Hambro for høire og hr. Handberg for bondepartiet, altså 3 representanter for hver sitt parti, meget sterkt gått inn for at enhver handel med våben og ammunisjon utadtil fra Raufoss må stanses, og da mener jeg regjeringen snarest mulig må komme med utredning av de økonomiske konsekvenser av en sådan stans. Det er også ganske riktig, som hr. Ørud sa, at det i tilfelle vilde medføre de aller betenkeligste følger for vår forsvarsberedskap, for det som gjør at Raufoss kan være nyttig for oss er at fabrikasjonen der kan bli så stor som den er. Skal den bli så liten som den må bli, når enhver eksport utadtil stanses, så er det gitt at driften blir overordentlig kostbar. Men de herrer som kommer med dette, har vel tenkt det igjennem, således at når de vil la idealene råde, er de vel forberedt på de ofre som er forbundne med det. Imidlertid skal også det spørsmål om civil drift bli utredet, skjønt det, såvidt jeg vet, har vært utredet mange ganger. Det har også vært eksperimentert med en bestemt civil drift på Raufoss, og jeg tror ikke jeg tar feil, når jeg sier, at den civile drift som har vært drevet der, har kostet den norske stat mellom 2 og 3 mill. kroner.

Hambro: Det som har vært uttalt fra min side og andres side, det er at Stortinget måtte ta stilling til denne sak, og det er ganske givet at Stortinget må gjøre det. Det er ikke her tale om sentimentalitet, men om temmelig hårde realiteter. Hvorledes tror man man overhodet kan føre nogen art av fredsbestrebelse eller humanitære bestrebelse fremover, om man sier, at selv om ikke vi leverer ammunisjon, vil ikke det redde ett menneskeliv. Det kan enhver av oss si: Hvis jeg ikke går hen og slår en mann ihjel på gaten, så betyr ikke det nogen besparelse av menneskeliv i sin almindelighet. Men man resonnerer ikke sån. Det har ikke her vært tale om leveranse av geværammunisjon alene, den ene leveranse til Bolivia er på 85 000 granater og fem og tyve millioner rifleskudd. Vel - man kan mene at skyteferdigheten er så ringe i den bolivianske armé, at det ikke har kostet noget menneskeliv; men selv om man regner med såre liten treffprocent, så må man ha lov til å regne med at det har vært nogen effektivitet i det. Det er også mulig at disse mennesker var blitt slått ihjel selv om ikke våbnene var blitt levert fra Norge, men ikke i nogen straffelovgivning er det frifinnelsesgrunn, når man gjør sig medskyldig - uten at jeg vil føre billedet helt ut; for jeg er fullt klar over at dette er legalt; men ikke enhver ting som er legal, lar sig overhodet forsvare eller oprettholde. Jeg synes det er litt nedslående at de lokale representanter reagerer, når man nevner at man muligens burde innskrenke denne virksomhet ved Raufoss. Vel, la dem gjøre det; men så får de avholde sig fra å ride idealkjepphester på andre områder eller å foreholde, det være

sig andre nasjoner eller andre grupper, at de ikke røkter idealene. Men jeg trodde, opriktig talt, at Stortinget gjennom sin deltagelse i Norges utdeling av Nobels fredspris har bundet sig i nogen grad til visse idealer. Jeg tror jeg var den eneste som i mange år ikke var bundet; for jeg var ikke medlem av nogen av disse grupper på Stortinget, og er det ikke fremdeles, fordi jeg foretrekker å stå fritt. Men her står vi overfor en realitet som man er nødt til å ta stilling til i Stortinget. Inntil Stortinget har tatt stilling, er jeg enig med statsministeren i at regjeringen kan forholde sig nogenlunde avventende. Den har jo allerede sluttet eller latt slutte en temmelig langsiktig kontrakt. Det er mulig at Raufoss kun har solgt til stater - skjønt jeg ikke tror det er riktig. Raufoss har, som nevnt, forsøkt å være leverandør til oprør og borgerkrig på forskjellige steder; selv om de ikke fikk leveransen til oprørerne i Brasilia, da Spania snappet leveransen for nesen av den representant som Raufoss hadde i Brasilia.

Ørbæk: Jeg må, i likhet med representanten hr. Lykke, ta avstand fra den tanke at regjeringen øieblikkelig skal stoppe enhver ammunisjonsleveranse. Jeg undervurderer ikke den idealitet som jeg forutsetter ligger bak de uttalelser som kom spesielt fra to av tingets presidenter, ivrig støttet av hr. Olsen-Hagen, jeg undervurderer, som sagt, ikke den idealitet som kan ligge bak der; men man får nu engang se praktisk på forholdene som de ligger an, og da tror jeg ikke det er mange menneskeliv som går tapt ved disse ammunisjonsleveranser. - Dessuten vil jeg si når man kommer med dette at man skulde forsøke med civil drift, at det har man jo gjort ved Raufoss - bedrøvelige ihukommelse - for nogen år siden; men man måtte legge ned hele greia, fordi den hadde kostet staten henimot 3 mill. kroner. Jeg kan ikke forstå annet enn at det er riktig, som det er sagt, at skal man gå til den fulle konsekvens av disse sterke uttalelser, måtte man idag heller enn imorgen nedlegge alt forsvar.

Vår ammunisjonsfabrikasjon er slik basert at det er nødvendig å oprettholde en større fabrikasjonsstyrke enn det er nødvendig for vårt behov i fred, for å kunne ha ressurser til å kunne møte en krig med, og da må man enten ha civil drift ved siden av - og det er det meget vanskelig å gå over til, skjønt det har vært forsøkt - eller man må ha adgang til å levere til utlandet. Det hele vilde naturligvis ikke være kommet op, hvis ikke denne affære med Bolivia og Paraguay var kommet hvor spørsmålet var mere aktuelt; men jeg går ut fra, at regjeringen eller den som stiller med dette, til enhver tid vil sørge for at der ikke leveres i konflikter som er aktuelle.

Alf Mjøen: Siden en sådan spesiell sak som også angår militærkomiteen er kommet op, får jeg ta ordet i 2 minutter, til tross for at denne sak kommer tilbake til komite og Storting. Prinsippet med hensyn til Raufoss er dette at vi skal ha en stakk øvede arbeidere i ammunisjonsfabrikken. Av disse skal for tilfelle av krig en del fordeles til den øvrige industri. Foruten at det skal gå 3 skift arbeidere på Raufoss skal visse øvede arbeidere fordeles ellers som formenn rundt på

de forskjellige dertil skikkede fabrikker, idet Raufoss alene selvfølgelig er helt utilstrekkelig til å forsyne oss med ammunisjon i tilfelle av krig. Det er etter prinsippet om industriens krigsberedskap. Derfor har man forsøkt å opprettholde en øvet arbeidsstokk, og derfor er det av stor betydning av man har disse øvede ammunisjonsarbeidere. Når hr. Olsen-Hagen nevnte, at man nu drev en topp-produksjon på overtid, ja, så er vel det i anledning av en enkelt kontrakt hvorefter varene skal være ferdig innen en viss tid; men det har ikke noget å gjøre med den normale arbeidsstokk som er der oppe. Angående Raufoss's budgett vil jeg opplyse, at budgettet er på ca. 5 millioner, og at staten bare bestiller til hæren årlig for kr. 1 350 000. Altså for de 3 fjerdedelers vedkommende av budgettet utføres dels civil produksjon, dels utenlandske bestillinger. Det er ikke riktig å tale om at man har stillet sig uvillig like overfor civil produksjon. Det var kun én ting som til slutt gikk mindre heldig, nemlig kulelagerfabrikasjonen. Derimot har vi i stålverket og i metallvalseverket nedlagt store kapitaler med en betydelig civil produksjon. Det med hensyn til Bolivia kommer vi jo senere tilbake til.

Førre: Jeg synes, at hr. statsministeren gikk noget lett over forholdet med hensyn til handelsforbindelsen med Sovjet-Russland. Han uttalte håp om at det vilde opstå behov for saltsild i løpet av våren. Men forholdet er det, hr. statsminister, at i løpet av våren har vi ikke noget saltsild av betydning i Norge; for i mellemtiden er alt det som er opfisket, gått til guano, eller man har i det hele tatt ikke anvendelse for det, hvis fisket blir rikt. Derfor burde det vært gjort noget fra regjeringens side for å sikre et visst kvantum sild saltet, så vi har for å tilfredsstille et mulig behov enten hos Sovjet-Russland eller muligens andre land. Imidlertid får vi jo komme tilbake til det spørsmål - hvis ikke regjeringen er interessert, skal jeg holde dens samvittighet våken.

Nygaardsvold: Den ærede statsminister sa, at det ikke blir lett for regjeringen efter de uttalelser som her er kommet om Raufoss og om vår våben- og ammunisjonsfabrikasjon og forsendelse til andre land. Jeg synes ikke at statsministeren behøvde å sette det på spissen, og jeg synes slett ikke han behøvde å anslå nogen raljerende tone i dette spørsmål - det er et overmåte viktig spørsmål, viktig for den enkelte og viktig for hele verden, spørsmålet om våbenfabrikasjonen og om salg og forsendelse av våben mellom landene. Det er et spørsmål som er av den største betydning og som diskuteres rundt omkring. Jeg synes heller ikke det skulde falle så svært tungt for statsministeren og for regjeringen å gå frem på den måte som jeg pekte på, nemlig å forelegge disse spørsmål for denne forsamling. Hvis spørsmålet om gjenoptagelse av eksporten til Bolivia hadde blitt forelagt for Stortinget eller for den institusjon som Stortinget har i disse spørsmål, den utvidede utenrikskomite, så hadde statsministeren selvfølgelig stått meget friere i dette spørsmål. Vår stilling til den affære har vakt en lite smigrende oppmerksomhet ute i verden. Og selv om vi

nu tillater oss å se idealistisk på det, så må hr. statsministeren undskylde at vi reagerer, fordi spørsmålet er så brennende utover i verden. Det gjør ikke mig noget om statsministeren forsøker å ta uttalelsene her på en helt annen måte enn de er falt; men jeg synes, at statsministeren for sin egen skyld skulde ta disse ting på en noget alvorligere måte enn det er gjort her, og søke å forstå de følelser som ligger bak.

Hr. Lykkes spekulasjon med jaktammunisjon synes jeg har liten interesse; for er jaktretten - bortsett fra jakten på levende mennesker - så innskrenket i andre land som hos oss, så vil det ikke bli stor handel for Raufoss. Hr. Lykke vilde da visst ikke kunne skaffe nogen stor leveranse ute i landene.

Statsråd Meling: Det som gjorde at jeg tok ordet, var to ting. Den første var en bemerkning fra hr. Bjørnson om vår flåte. Han reiste det spørsmål om den ikke var stor nok, og om man ikke helst burde se nu å få den mindre, fordi den i alle disse diskusjoner av handelspolitisk art inntok en så bred plass. Det kan nok være at vi - uten å ønske det - kan måtte oppleve at forholdene kommer til å arte sig slik at det blir vanskeligere for vår flåte. Det er dessverre mange forhold ute i verden som gjør at vi, som er et lite land, men har en stor skibsflåte, kan få vanskeligheter å trekkes med. Vi har vel omtrent 70 pct. av vår flåte beskjeftiget for andre land, og bare omtrent 30 pct. for vårt eget lands behov, men jeg tror dog man kan være enige om, at vår flåte har spilt en så veldig rolle for hele vårt økonomiske liv, at vi ikke skal ønske, eller kanskje endog håpe på, at vi skal bli nødt til å redusere den. Tvert om.

Med hensyn til det spørsmål som hr. Førre reiste om Sovjet, kan jeg supplere statsministerens opplysninger med at vi i de par siste år har måttet vente nokså lenge før vi har kunnet få noget definitivt resultat. Vi har måttet få kornmonopolet til å foreta kjøp av korn, og vi har også ellers forsøkt å stille oss slik at det skulde lette adgangen til omsetning av både sild og fisk. Ifjor blev kvantumet av saltsild redusert til 45 000 tønner og endog det var det vanskelig å få istand. Vi har, som statsministeren gjorde oppmerksom på, hatt vår handelsråd der borte, og jeg kan bare si at fra vår side har det vært gjort, og vil bli gjort, det som vi efter vår opfatning kan gjøre for å få en overenskomst istand også for kommende sesong. Men det føler jeg mig dessverre nokså sikker på, at kvantumets størrelse vil det bli meget vanskelig, for ikke å si umulig, å få op. Og å ta sikte på å salte betydelige kvanta for å ha det liggende på lager, det vil jeg i hvert fall anse for å være en ganske veldig risiko.

Presidenten: Presidenten gjer framlegg um at dei opplysningar utanriksministeren i dag har gjeve, samt dok. A. vert sende til utanriks- og konstitusjonsnemnda.

Ingen har sagt noko mot det, og presidenten går ut frå at framlegget er samrøystes vedteke.

Referat:

Møte for lukkede dører, Stortinget 21. januar 1935

Kgl. med. om fastsettelse av grunnlinjer for Norges Sjøterritorium.

Einrøystes: Vert sendt den auka utanriks- og konstitusjonsnemnd.

Møteboka vart so referert utan å gjeva høve til nokon merknad.

Møtet slutt kl. 19.35.